

Jurij Japelj,

stolni kanonik in slovenski pisatelj.

(Spisal Josip Benkovič.)

Med prve slovenske književnike prištevamo po pravici Jurija Japlja. Mnogo so že pisali o njem, zlasti o slovstvenem delovanju njegovem, toda skoro vse je skovano po znanem običaju. Slovenci namreč kaj radi povečujemo svoje može, in to je prav; le to ni povsem hvale vredno, da senčno stran svojih rojakov preradi zakrivamo včasih s plaščem ljubezni, največkrat pa tudi s plaščem lastne nevednosti ali prevelike površnosti.

Omenjam to misel takoj v uvodu zaradi tega, ker bo kaka poteza v tem življenjepisu morda nekoliko iznenadila tega ali onega čitatelja. Do-

sedanji njegovi opisovalci so ocenjevali večinoma le njegovo slovstveno delovanje, njegovega zasebnega življenja pa se niso mnogo dotikali. In vendar ne smemo prezreti zasebnih razmer, zlasti ne časa, v katerem je živel kak mož, ako ga hočemo popolno oceniti in podati pravo sliko

njegovega delovanja. To velja tudi o slavnem našem Japlju.

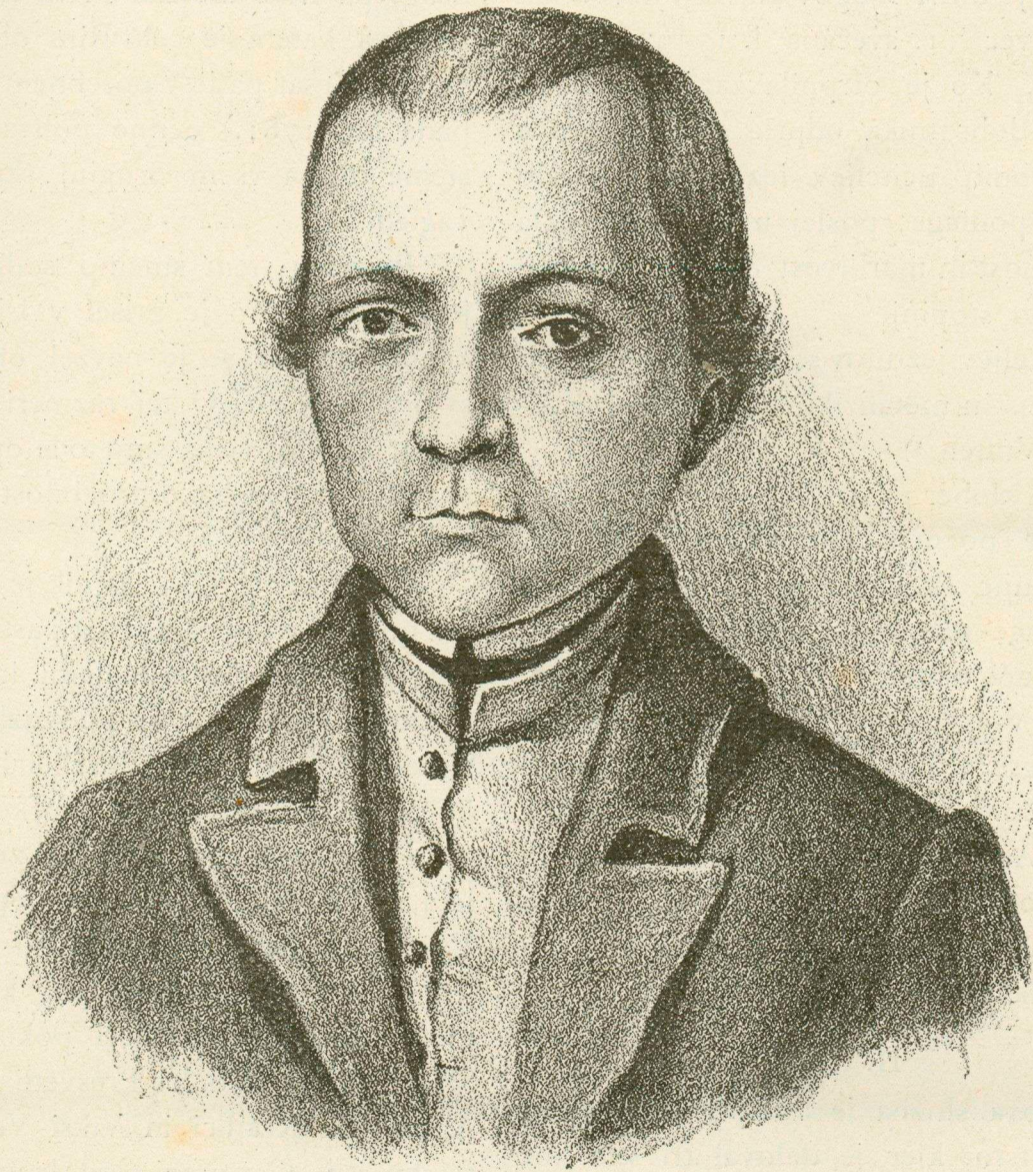
I.

Jurij Japelj je zagledal luč sveta v Kamniku dne 11. mal. travna l. 1744. Njegov oče Primož

Japelj (iz-prva Apel), je bil srednje imovit meščan in pek; mati se je zvala Jera. Slomšek piše sicer, da je J. Japelj prvi pouk prejel v domači ljudski šoli, katero so vodili frančiškani; toda to ni moglo biti, ker ta šola je bila ustanovljena šele l. 1776. Morda ga je učil kak frančiškan zasebno.

Najbrže pa je prejel mladi Japelj prvo svojo

duševno naobrazbo od znanega rojaka, hkrati pisatelja slovenskega, Mihaela Paglovca, ki je uprav tedaj, že častitljiv starček, delal v vinogradu Gospodovem kot župnik v Spodnjem Tuhinju. Ta veliki blagodarник ubogih, ki je ustanovil prvo hranilnico na Kranjskem, bil je

Jurij Japelj. (Po jeklorezu narisal Jos. Germ.)

mlademu Juriju pravi dušni in krušni oče. Zato se ga je Japelj hvaležno spominjal še v poznejših letih.

Župnik Paglovec je zanetil v nadarjenem mladeniču ljubezen do znanosti; ker je bil sam pisatelj in iskren rodoljub, potisnil je tudi svojemu gojencu v spretno roko pisateljsko pero. Japelj hvali — morda iz hvaležnosti še preveč — svojega učitelja kot veččega jezikoznanca, kar pa častiti mož nikakor ni bil.

Po vsem tem lahko sodimo, da je uprav po Paglovčevem posredovanju Japelj vstopil v jezuitske srednje šole v Ljubljani. Petnajstletnemu dijaku je umrl njegov največji dobrotnik župnik Paglovec 11. svečana l. 1759., starček osemdeset let. Ko je otrpnila zanj radodarna roka blagega dobrotnika, odprle so se mu roke očetovsko-skrbnih učiteljev jezuitov. Trebalo mu je dobre podlage; poslej mu je pomagala lastna nadarjenost in marljivost, da se je vspenjal od stopinje do stopinje.

Izmed učiteljev-jezuitov se mu je zlasti omilil profesor logike in metafizike o. Frančišek Ksaverij baron Wulfen.¹⁾

Sošolec in dober prijatelj Japljev je bil Žiga pl. Hohenwart, pozneje generalni vikarij v Celovcu in slednjič škof v Lincu, kateri ga je uvedel v mnoge plemenite rodbine, kjer je bil otrokom domači učitelj.

Dovršivši v Ljubljani latinske in modroslovske šole, gre v Trst, kjer se vpiše v bogoslovje. V mašnika ga je posvetil 23. kimovca l. 1769. škof Anton grof Herberstein. Zakaj ni ostal kot bogoslovec v domači škofiji, ni nam prav jasno; najbrže ga je kaka ptuja imovita rodbina zvalila s seboj v Trst.

II.

Prva njegova služba je bila pri Sv. Antonu „starem“ v Trstu, kjer je deloval tri leta kot kuratni kapelan. Tukaj se je bavil zlasti z jezikoslovjem. Razven slovanskih narečij, v katerih je bil dobro izurjen, izpopolnil je tukaj znanje v italijanščini in francoščini ter se je priučil tudi angleščine.

Ko je l. 1775. umrl tržaški škof, pozval je njegov sorodnik ljubljanski škof Karol grof

¹⁾ Rojen v Belemgradu l. 1728., umrl v Celovcu l. 1805. Kot profesor v Ljubljani je jel (prvi na Kranjskem)

Herberstein Japlja v Ljubljano in ga imenoval svojim dvornim kapelanom in ordinarijatnim tajnikom. Ta posel je opravljaj štiri leta.

Znano je, da je bil tedanji ljubljanski knezoškof Karol izmed najstrastnejših jožefincev, s celim srcem udan proticerkvenim nameram oblastnega ministra Kaunitza in tovarišev njegovih. Takoj prvo leto vlade cesarja Jožefa II. je izdal pastirski list, nad katerim se je po pravici pohujševala cela škofija. V Ljubljani so mu naredili ime „luteranska lasulja“ („lutherische Perücke“). V kratkem sta prišli na svetlo tudi dve brošurici; v prvi pobija neki duhovnik, v drugi pa neki meščan kriva in pogubna načela škofova, katera je celó Rim obsodil kot krivo-verska. Cesar pa je v posebnem pismu (27. listopada leta 1781.) očitno pohvalil škofa Herbersteina in ga vsem drugim škofom postavil v vzgled.

Po vsem tem smemo soditi, kakega duha je bil Japelj, ko je prišel v Ljubljano, ali vsaj kakih nazorov se je navzel občujoč zaupno s svojim škofom. O tej razmeri povemo pozneje še par besedij; sedaj smo to le opomnili, ker nam osvetljuje marsikako posebnost v njegovem življenju.

Kot knezoškofijski tajnik je poslovenil Japelj na povelje svojega višjega pastirja: „Ta Velki Catekismus s' prašhanjami, inu odgovarmi sa ozhitnu, inu posebnu podvuzhenje te mladosti v' zessarfskih krajlevih duschelah s' tim pregnadlivim perpušhenjam te rimfke cessarfske, tudi ceffarske krajleve apoftolfske zeffarize. V Lublani, vtifnene, inu se najdejo per Joan. Frider. Egerju, dushelfkimu stfiskauzu. 1779. 8°. 291.“

Ta knjiga ima na čelu kot odlično znamenje častitko, v kateri poklanja „Lublanfki Shkoff Karl“ to delce Presvetli Rimski Cesarici, Apostolski Krajlici in Vikši Vaivodni v Ester-raichu itd., kjer pravi med drugim: „Prau tedai spoštujemo v' Njih to nar vikši Bessédnico té církvve, kir Oni ta Navuk taiste tim malim takú rekoč z' mlekam perpravio. Inu zategavolo samú sim Njih narvikšim nevmerjočimu Imenu leté na Slavénski Jezik prenessene Bukve perpissati želil, de bi moje hvaležnu srcé za leto neiz-

poučevati učence v Newton-ovi fiziki (1763). Bavil se je tudi mnogo s kranjskim rastlinjem.

merjeno dobroto očitnu na znanje dal, inu to milostlivo Rokó té nar bolši Matere tudi Slavéncam pokazal, katera za njih otroke taku lubeznivu skerby. V leto narvikši Materno Cesarsko Skerb inu Milost se jest inu moje célu Keršansku Kardelu ponižnu perporočim. Cesarska Krajleva Svetlost Njih narpokórniši Karl Lublanski Škoff.“

Ko je veliki katekizem zagledal beli dan, Japelj že ni bil več dvorni kapelan in notar. Leta 1779. ga je postavil škof kot vodjo Schilling-ove kuratne ustanove pri sv. Petru v Ljubljani; hkrati ga je imenoval konzistorijalnim svetovalcem.

To primeroma jako lahko in častno službo mu je določil škof brez dvombe zaradi tega, da bi se tem lože popolno posvetil onemu književnemu podjetju, h kateremu ga je bil podnetil: da bi preskrbel celo slovensko sv. pismo. In res se je uprav po letu 1780. jelo razvijati Japljevo slovstveno delovanje.

Leta 1781., 5. malega travna, se je iznova ustanovila učenjaška družba „academia operosorum“, ki je delovala že v letih 1693.—1718. Dočim je v tej dōbi prevladoval v njej nemški in italijanski vpliv in se za slovenščino nikdo ni zmenil, postavila se je oživiljena „modrina delavnih“, kakor jo naziva njen član o. Marko Pohlin, na narodno slovensko stališče. Ustanovili so jo Japelj, Blaž Kumerdej, tedanji vodja ljubljanskih normalnih šol, in Janez Nep. grof Edling, rodом iz Ajdovščine, ki je bil vladni poročevalec o šolskih stvareh.

Dné 15. vel. travna l. 1781. je imela družba prvi slovesni zbor, kjer je bil izvoljen prvomestnikom Žiga baron Gusič, vodja deželnih stanov, tajnikom pa Japelj. Edling je bil nekaj vrhovni zaščitnik in vodnik. Pristopili so tej slovstveni zvezi vsi tedanji ljubljanski književniki, ki so si dali vsak svoje posebno akademično ime. Med njimi so bili tudi: o. Marko Pohlin (Novus), Japelj (Secretus), o. Damaščan Dev (Utilis), A. Linhard (Agilis) itd.

Z mladeniškim navdušenjem so slavili ti možje prerojenje akademije, a vkljub temu se je razpršila že čez šest let. — Prva dōba tega društva je trajala 25 let, potem pa so jo ukončali bojda razni predsodki („die aber dem Schwall

der Vorurtheile unterliegen musste“). Čudno se je zdelo tedaj, da se nobeden jezuit ni pridružil temu društvu. Brez jezuitov, ki so bili najbolj delavni, pa nikakor niso mogli uspevati. Ko bi bili jezuitje v društvu in bi vendar ne bilo napredovalo, štelо bi se bilo to v krivdo tudi družbi Jezusovi.

Sedaj v drugi dōbi „akademije“ ni bilo več jezuitskega reda. Oživili so jo trije prosvetljeni možje v navidezno jako pripravnem času, ko je vladala slobodna misel. Razšla se je menda zaradi različnih vnanjih ovir; „lösste sich verschiedener äusserer Hindernisse wegen auf“, piše Dimitz. Toda kdor pozna duha tedanjega časa, zlasti komur so znani možje, ki so bili tedaj v zvezi med seboj, verjame rajši, da se je društvo razpršilo le iz notranjih vzrokov, nikakor pa ne iz vnanjih. Oče Marko na primer, ki se je ločil rajši od svoje domovine, nego da bi bil zapustil priljubljeno samostansko tišino, čeprav mu je bilo dovoljeno, ni mogel vzajemno delovati z Edlingom, ki je licemersko ovajal kranjske samostane pri vladi in z največjim ognjem izganjal njih prebivalce iz mirnega zavetja. Kako bi se bil bratil iskreni Japelj, ki je ves plamtel za prosep mile materinščine, z oblastnim Gusičem, ki je bil ves prešinjen s tedanjimi centralističnimi idejami in želel, da se vsa Avstrija čim preje ponemči? To je bil glavni vzrok, da je akademija ponehala tako hitro.

Dasiravno pa je ogenj, katerega je zanetila „modrina delavnih“ le nekako mimogredé razsvetlil slovensko slovstveno polje, vendar ni bil brez uspeha. Japelj je izdal l. 1784. v Kleinmaierjevi tiskarni „Cerkovne pesmi, Litanie inu Molitve per Božji službi“, katere je poslovenil iz nemškega jezika. Dve leti pozneje je poslovenil še „Zbrane molitve“, katerim je dodal „Perstavik enih Kranjskih Pejsem“, podomačenih iz raznih ptujih jezikov. To knjižico je natisnil Eger v Ljubljani l. 1786.

Največjo zaslugo si je pridobila oživljena „academia operosorum“ s tem, da je pospešila izdajo slovenskega sv. pisma. Duša temu velikemu in tehtnemu podjetju je bil Japelj, k čemur ga je že-knezoškof Herberstein kot svojega notarja vzpodbujal in osrčeval.

Bili so tedaj res bridki časi na Slovenskem, ko dušni pastirji niso imeli niti najpotrebnejše knjige, katero bi rabili v svojem poklicu: sveto pismo v domačem jeziku. „Po tri duhovnije si lahko prehodil poprej“, piše Slomšek, „nego si našel slovenski evangelij . . . in če je kdo znal čitati trpljenje Kristusovo ali povedati sveti evangelij, bil je ljudem kakor prorok imeniten. Veliko duhovnikov je bilo poslanih med Slovence, kateri še slovenski čitati niso znali; cerkovnik jih je naučil v soboto čitati sv. evangelij, katerega so v nedeljo s težavo povedali ljudem na propovednici. Ni bilo dobiti slovenskih propovedij, a tudi duhovniki jih niso pisali. Iz nemških in latinskih knjig so po vrhu mlatili, in lahko se ve, da je bilo več plev kakor zrnja, kar govor zadene. Tako je žalovala uboga slovenščina, pa tudi omika Slovencev je toliko zaostala, da smo bili drugim narodom v zasmeh. Pogumnega srca je moral biti tedaj mož, kateri se je upal lotiti zaničevanega materinega jezika in vzbujati dušno življenje med svojim narodom.“

Marsikak duhovnik je rabil v cerkvi Dalmatinsko sveto pismo. Škof Herberstein je svojo strpljivost do drugovernikov pokazal tudi s tem, da je to luteransko knjigo duhovnikom ne le dovolil, temveč celo priporočil. Mnogi dušni pastirji pa so rajši sproti slovenili posamne svetopisemske odlomke, katere so potem čitali vernemu ljudstvu.

Sicer je bilo že v začetku 18. stoletja poslovenjeno celo sv. pismo, a žal, da ni prišlo v tisek. Poslovenil je je namreč p. Xaverius a S. Ignatio, rodom Gregorij Vorenjec (Worenz), diskalceat v Ljubljani, o katerem pravi o. Marko Pohlin, da je bil „in conscribendis pro bono Patriae libris in carniolico idiomate praesertim indefessus et plus nimio diligens“ (v pisanju knjig v prid domovini v slovenskem jeziku posebno neutrudljiv in jako priden). V tamošnji samostanski knjižnici je ležal rokopis z naslovom: „Zelu Svetu Pismu noviga inu stariga Testamenta.“ Obsegal je šest debelih zvezkov v četrki; knjigi na čelu je bilo zapisano reklo: „Sic vos, non vobis nidificatis aves.“¹⁾

¹⁾ Ta redovnik je zapustil v rokopisu tudi besednjak iz l. 1710. z naslovom: „Nove besedne bugve, ali useh

Matija Kastelec (1623—1688) pa je bil že celó pred tem redovnikom slobodno poslovenil več svetopisemskih zgodeb, katere je v treh zvezkih zapustil v rokopisu. Tega spisa pa že Pohlin ni mogel zaslediti.

Morda je tudi neumorno delavni o. Marko namerjal posloveniti sveto pismo, ker mu je leta 1768., ko je izdal čudaško svojo slovnico, pisal z Dunaja neki prijatelj Matija Chöp, rodom Nemec, (ddo. 26. vinotoka l. 1768.) med oceno njegove knjige tudi to-le: „Le skoro na dan s popolnim slovarjem, preje ko z biblijo, da se ne vkrade va-njo kaj pomot!“ In res je že poslovenil psalme ter prvo Mojzesovo knjigo. Le-to drugo delo je že dobilo na Dunaju pri vladi „Imprimatur“ 27. listopada leta 1778., toda v Ljubljani mu niso dovolili, da bi se knjiga natisnila. Zato pravi pisatelj nevoljen: „Contemplatus sum cum Eccles. 4, 4 omnes labores hominum et industrias animadversi patere invidiae proximi.“ (Videl sem s Pridigarjem (4, 4), da vse delo človeško in vse prizadevanje je odprto zavisti bližnjika.) Najbrže zato ni smel o. Marko dati v javnost svoje svetopisemske knjige, ker sta se tedaj škof in Japelj že bila dogovorila, da le-ta priredi celo slovensko pismo.¹⁾

Japelj se je z vso vnemo lotil tehtnega in trudopolnega dela. Privzel si je kot pomočnika so-akademika Blaža Kumerdeja (rodом z Bleda), ki je bil sicer svētneга stanú, a se je odlikoval z obširnim znanjem, zlasti slovanskih jezikov.

Slovenila sta po grški in latinski besedi.²⁾ Kot temelj sta rabila razlagalna dela, katera sta spisala dr. Hamel in Aestius. Škof jima je priporočil v porabo rusinsko biblijo Ostrowskega iz l. 1581., poligloto kardinala Ximenesa, Rosalinov nemški prevod sv. pisma in delo Elije Hutterja, ki je l. 1599. v Norimbergu dal na svetlo sv. pismo v dvanajstih jezikih: v irskem,

zhiherneh besedy, hoc est: Dictionarium latino-Carniolicum.“

¹⁾ Morda pa je škof sam zabranil to knjigo, kakor je zaplenil neko pridigo kapucina o. Avelina, katero je bila dunajska vlada l. 1782. dovolila v natisek.

²⁾ „Ob Connexionis particulas hinc inde iuxta Graecum in ipso Vulgatae textu inspersiones quaedam ad Graecum accedere primo intuitu videri possent: quod inde factum est, cum totum manuscriptum primo ad Graecum textum potissimum concinnatum fuisset“

hebrejskem, grškem, latinskem, nemškem, italijanskem, češkem, španskem, francoskem, angleškem, danskem in poljskem.¹⁾

Vse te knjige sta dobila v knezoškofijski knjižnici; druga pomožna dela, n. pr. razlagalce sv. pisma, razne njegove izdaje, besednjake itd., pa v javni knjižnici, katere jima je oskrbel knjižničar Paradiso. Rabila sta tudi Dalmatinovo sv. pismo in Hrenovo evangeljsko knjigo.²⁾

Pod zaščitjem škofovim je sestavil Japelj odbor učenih duhovnikov, ki naj bi rokopis sproti pregledovali in popravljali. Bili so v tem odboru: dr. Gregorij Zupan, knezoškofijski notar, dr. Jakob Sorčan, c. kr. profesor razlage svetega pisma in jutrovskih jezikov na ljubljanski akademiji, pozneje na vseučilišču v Inomostu, Frančišek Paradiso, bivši dolski župnik, tedaj knjižničar v Ljubljani, Sebastijan Zupan, stolni zakristan, frančiškana-lektorja o. Jordan Cerar pa o. Anton Jevnikar, in pisatelja sama.

Ti moške so bili jako previdno izbrani; nekateri so bili izborni jezikoznanci, izurjeni ne le v evropskih, temveč tudi v jutrovskih jezikih, drugi so po dolgotrajnem dušnem pastirovanju dobro poznali svoj materin jezik, vsi razven Kumerdeja pa so bili tudi večji razlagalci sv. knjige.³⁾

Sredi štiridesetdanskega posta leta 1783. sta začela prevajati prvi del novega zakona (evangelije) in sta ga dovršila komaj do začetka kimovca. Ves ta čas so se shajali presojevalci vsak teden po štirikrat v škofijskem dvorcu, kjer so sproti vsako novo polo skupaj prečitali, natančno presodili in, ako je trebalo, popravili.⁴⁾

¹⁾ „ . . . inter quas (linguas) septem ultima idioma excepto Danico, quod nescimus, non mediocriter nos iuvarunt.“

²⁾ Škof je želel, da bi priredila tudi nemški prevod sv. pisma, a bilo je že s slovenskim toliko truda in troškov, da se na kaj drugega ni dalo niti misliti.

³⁾ Zato pravita prevajalca samozavestno: „ . . . adeo, ut tutum omnino Lectorem reddamus, nil nisi orthodoxum, ac summe authenticum in utroque textu prodiisse.“

⁴⁾ Pisatelja jih jako hvalita: „Qui negotium isthoc haud secus sibi cordi sumpserunt, ac si de propria illorum felicitate ageretur; tanta enim solertia, cura, ac iudicio unamquamque versionis sive sententiam, sive vocem ponderarunt, ut non tam nostram, quam illorum versionem arbitreris: quod quidem ex ipso ad revidendum insumpto tempore facillime conjici poterit.“

Po mnogem naporu je o binkoštih l. 1784. v Egerjevi tiskarni zagledal beli dan prvi zvezek sv. pisma novega zakona, obsegajoč štiri evangelije. Dve leti pozneje (l. 1786.) je prišel za njim še drugi zvezek, ki obsega apostolsko dejanje, apostolska pisma in skrivno razodetje. Naslov knjigama se glasi: „Svetu Pismu noviga Testamenta. Id est: Biblia sacra novi Testamenti adprobatione & consensu Celsissimi et Reverendissimi Domini Domini Caroli S. R. I. Princip. ac Episcopi Labacensis e Comitibus ab Herberstein &c. in Slavo-Carniolicum idioma translata per Georgium Japel, Carniolum Lythopolitanum Foundationis Curatae Schillingianae ad S. Petr. Suburbio Director. Celsissim. ac Reverend. Principis Episcopi Labacensis Consistorialem, et Blasium Kumerdey, Carniol Veldensem Caes. Reg. Directorem Scholae Normalis per Ducat. Carn. ejusdemque Consiliarium. Pars prima. Labaci, 1784. 8°. XIV. 550. — Pars secunda. 1786. 8°. II. 623.“

Vsakdo bi sodil, da poslej ni bilo posebnih težav z nadaljnim prevajanjem sv. pisma, ker je bilo delo že v tiru in so bili vsi pripomočki pri rokah. Toda nastopile so razne in mnoge zapreke, katere bi bile skoro ustavile to delo.

III.

Dné 7. vinotoka l. 1787. je nenadoma umrl knezoškof Herberstein, ki je navdušeno pospeševal prevajanje sv. pisma in bil Japlju osebno jako naklonjen. Par dnij pozneje se je le-ta poslovil od Ljubljane in šel za župnika in dekana na novo ustanovljeno župnijo na Ježici ob Savi. Za to mesto ga je bil najbrže določil že rajni škof. Na deželo se je jako rad preselil, ker nekaj tednov popreje se je bila razšla „academia operosorum“, ki je zadnjih par let živela le še na papirju. Radi tega so si akademiki postali med seboj neprijazni; celó Japelj in Kumerdej sta se sporekla. V Ljubljani živeti ni bilo več prijetno. O. Damascen je bil umrl že zadnjo jesen, o. Marko se je bil po zatoru ljubljanskega samostana preselil na Dunaj, Gusič in Edling sta strastno izganjala redovnike in redovnice iz samostanov, Japelj je šel na Ježico, Kumerdeja pa je vlada premestila v Celje kot okrajnega šolskega nadzornika.

Vse to je Japlja, ki je bil z delom preobložen, nekako potlačilo. Koncem istega leta je še izdal precèj obsežno knjigo z naslovom: „Lysti inu Evangelia na vse Nedele, in Praznike čez lejtú“, ki ima 382 strani. To delo obsega evangelije za nedelje in praznike, za godove Matere Božje in svetnikov. Dostavil je nekaj pesmij (str. 311—334) in končno dodal tudi „Ta mali Katekizmus z' prašanjami, inu odgovormi.“

Čeprav sta s Kumerdejem še v Ljubljani skupno poslovenila prve štiri Mojzesove knjige, in je Japelj sam po odhodu svojega „charissimi in labore Socii“ dovršil — seveda z velikim naporom — še peto knjigo, vendar je izdal cel Pentateuh šele po veliki noči leta 1791.¹⁾ Uvod tej knjigi je spisal Japelj sam, in sicer izredno pikro. S tem nam pojasnjuje nekoliko tedanje razmere.

Da se prevajanje sv. pisma ni popolnoma ustavilo, ima največ zaslug tedanji ljubljanski pomožni škof Jožef Mikolič. Japelj je bil njegov in njegovega brata Frančiška, župnika nákel-skega, osebni prijatelj. Le-ta ga je podnetil („mirifíce erexit“) k nadaljnjemu delovanju in mu pridobil tudi naklonjenost novega (prvega) nadškofa ljubljanskega Mihaela barona Brigida, ki je priporočil ta prevod sv. pisma vsej svoji duhovščini. To je Japlja osrčilo in poživilo, ker to priporočilo mu je bilo nekako zadostilo za vse one napade, katere je moral pretrpeti od svojih duhovnih sobratov.

Med slovensko duhovščino, kakor tudi drugod, je bil tedaj jako razširjen duhomorni janzeniški duh, ki je mnogo škodoval katoličanom. Ti možje so očitali Japlju, da s slovenskim prevodom sv. pisma ljudstvo pohujšuje in odpira pot mnogim zmotam s tem, da čitajo svete knjige taki ljudje, ki jih ne umevajo.

Japelj je te svoje nasprotnike zavrnil odločno in z neko pikro nevoljo, češ, res neverojetno je, da ima celó tako važno in lepo delo očitne sovražnike.²⁾

¹⁾ „Perfeci quidem solus, quod deerat; at nova se vulgando operi in dies opponebant obstacula, quae non iam moram, sed iacturam plane eidem minabantur.“

²⁾ „Sed proh dolor! Quis credet auditui nostro? Immensus fere hic labor suos habet adversarios, qui

Da bi pobil predsodke svojih grajalcev in preprečil vsako nadaljnje ugovarjanje, naprosil je svojega prijatelja Janeza Krst. Debevca, ki je bil tedaj nunski katehet v Ljubljani, da je spisal nekak navod o čitanju sv. pisma, katerega je pridejal kot uvod temu zvezku. To „govorjenje od branja S. Pisma“ obsega 37 strani in je sestavljeno v obrambo. Pisatelj dokazuje obširno iz sv. pisma in iz cerkvenih očetov, da imajo tudi „dèshelſki ludjè“ pravico in celó dolžnost čitati sv. pismo. Navaja dvanajst izgovorov ali ugovorov, katere pobija po vrsti.

Nadalje pravi Japelj v predgovoru z bridko ironijo, naj tisti, ki ima še zdravo pamet, ravno-dušno in nepristransko to presodi, in ob enem nekako kljubujoče zatrjuje, da se bo delo brez dvoma nadaljevalo, ako bo le on živel.¹⁾ Zabavljanju in natolcevanju pa navzlic — rekel bi — nalašč dostavlja, da bo izdal ne le sveto pismo, temveč tudi slovenske pridige za celo leto in Fleuryev zgodovinski katekizem najbrže vsaj tekom jednega leta.

Pridige je Japelj res dal na svetlo v dveh zvezkih leta 1794. z naslovom: „Pridige za vse Nedele skuzi lejtú, katere je iz mnogih jezikov spissal inu naprej nessel Juri Japel, Fajmašter, inu Dehant per S. Kancjanu na Ježci blizu savskega mosta.“ I. 8°. 387. — II. 8°. 323. V predgovoru zopet izjavlja, češ, to knjigo sem izdal na izrečno željo višjega pastirja. — Fleuryevega katekizma pa se najbrže niti polotil ni, ker o tem rokopisu ni nikjer sledú.

Omenili smo že, da je Japelj prva leta svojega bivanja na Ježici odložil svoje pisateljsko pero. Neprijetne razmere so ga bile odvedle iz Ljubljane sèm na kmete. Tukaj je dobil majhno, ubožno cerkev, ki je bila doslej podružnica šent-peterska. Župnišča niti ni bilo. Stanoval je v zasebni, jako preprosti hiši v pritličnih sobah.

publice in versionem hanc Veteris Testamenti non minus, quam in illam Novae Legis debacchantur, non quod suo eam merito destitutam credant, sed quod Religionis abscondita prophanis nunc oculis patere, & viam pestiferis erroribus per illam reclusam arbitrentur.“

¹⁾ „Haec (kar je spisal Debevec) amice Lector, cuius sanior insidet pectori mens, aequi bonique consule, ac de huius Versionis continuatione ne despera. Prodibit enim, me hospite, haud ita multo post secunda antiqui Testamenti pars.“

Vse to je toliko vplivalo nanj, da je skoro pustil pisateljstvo.

Prešinjen z duhom svoje dôle, lotil se je prostovoljno šolskega pouka. Naredil je v svojem stanovanju majhno šolo, kjer je učil mladino čitati, pisati in računati. V lepih dneh jo je vodil pod milo nebo. Pod kakim drevesom ali na kaki senčni ravnici za bistro Savo se je utaboril s svojimi gojenci, ki so posedli okoli njega in se učili. Ko pa so se utrudile mlade glavice, začeli so se igrati, in petdesetletni gospod dekan se je sam udeleževal teh nedolžnih veselic. Včasih jih je vodil tudi na polje, kjer so z njiv pobirali kamenje. To je namestovalo telovadbo. Da jih je ohranil dobrovoljne, zabaval jih je z nedolžnimi šalami ter vpletal povsod lepe nauke za življenje.

Ko se mu je posrečilo, da je zamenil svoje stanišče z drugim primernejšim, zasadil je okoli župnišča lep sadni vrt, ki je donašal obilen sad še njegovim naslednikom.

Storil je veliko na Ježici kot prvi župnik, a mnogo dela ga je še čakalo. Dekanijska opravila mu sicer niso delala preglavice, ker je imel podrejenih le pet župnij (M. D. v Polju, Sostro, Rudnik, Javor in Lipoglav), toda treba je bilo zidati nov župni dvorec in novo večjo cerkev, ker dosedanja podružnica je bila vsekako pretesna. Da bi se izognil vsemu temu, izkušal je dobiti drugo župnijo.¹⁾ Ko se je po smrti Ludovika barona Lazarinija izpraznila imenitna leskovska župnija na Dolenjskem, poprosil je za njo tudi Japelj, toda dobil jo je Ig. pl. Hohenwart. Kmalu potem je bila razpisana nákelska župnija na Gorenjskem. Ljubljanski stolni kapitelj kot njen patron je namignil Japlju, naj prosi za njo. Z veseljem vloži prošnjo in tudi dobi župnijo. Dne 22. vinotoka l. 1795. je bil na njo umeščen zopet kot župnik in dekan.

Podrejene so mu bile župnije: Podbrezje, Ljubno, Kovor, Goriče, Duplje, Kropa, Ovsše,

¹⁾ Cerkev je sezidal Japljev naslednik Anton Traven l. 1798., župnišče pa šele okoli l. 1838. župnik Mihael Benedik.

Tržič in Križe pri Tržiču. Na Ježici pa je po njegovem odhodu prenehala dekanija.

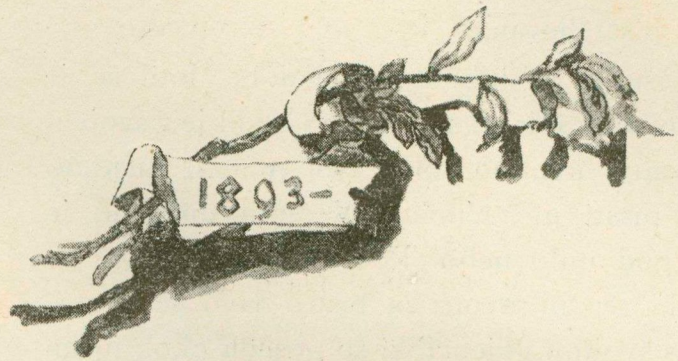
V Naklem je dobil Japelj izbornega duhovnega pomočnika, Jožefa Ulčarja, ki je že pred njim štiri leta tu pastiroval, ž njim vred pa tri leta. Tukaj je zopet z vnemo gojil sadjerejo; zasadil je pred župniščem lep sadni vrt, katerega pa je zanemaril bolehavi njegov naslednik Matija Kos. Tudi svoje župljane je učil sadjereje. Baval se je mnogo i z mehaniko. Izkušal je napraviti nekak „perpetuum mobile“, to je orodje, ki bi se samo gibalo. Omislil si je stružnico ter izdeloval voz, podoben velocipedu, s katerim bi se sam vozil.

Čeprav se je Japelj l. 1791. skoro zarotil, da izdaja sv. pisma ne bo zaostala, in da bo on sam skrbel za njo, vendar je menda pozabil vse to, kar je bil obljubil v prevelikem ognju. Sam bi gotovo ne dovršil velikega dela, ko bi mu drugi ne bili pomagali. Naprosil je nekatere prijatelje, kateri so svoje dni ž njim vred službovali v Ljubljani, naj mu pomorejo pri težavnem delu. Ž njimi je delo dovršil. L. 1802. je izšel zadnji zvezek sv. pisma starega zakona.

Ko je bival Japelj še na Ježici, slovenil je polagoma knjigo Jozuetovo, Rutino ter knjige Sodnikov in Kraljev. Ker se je med tem časom selil v Naklo, pomagal mu je mnogo pri prevajanju tretje in četrte knjige Kraljev njegov sosed Modest Šraj, župnik pri Sv. Jakopu za Savo, bivši redovni tovariš o. Marka. To knjigo je dal na svetlo Japelj že kot nákelski župnik l. 1796. Predgovor temu zvezku je nenavadno suh in brez podpisa.

Med tem časom je že pošel ves prevod sv. pisma novega zakona („nec unum amplius supererat!“). Mlajša duhovščina si ni mogla več omisliti te najpotrebnejše knjige. Zato je jel naslednik Mikoličev, pomožni škof Frančišek baron Raigersfeld, naganjati Japlja, naj priredi novo popravljeno izdajo te knjige. Obljubil mu je, da jo založi sam. Japelj se je udal in začel že leta 1798. prirejati evangelije za nov natis. Komaj pa je rokopis dovršil, bil je zopet premeščen.

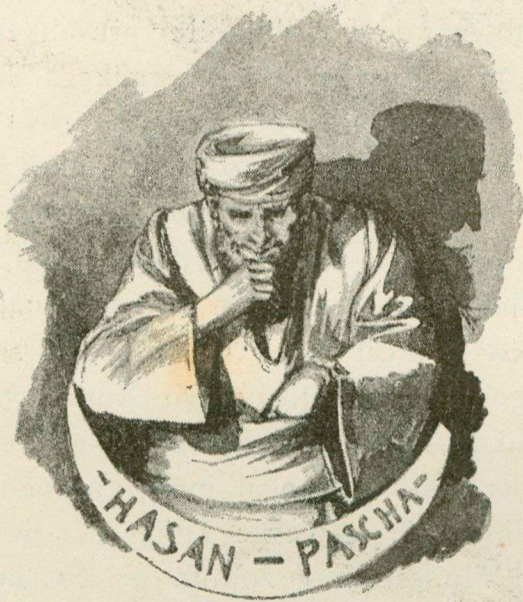
(Konec.)

R a v b a r.

(Narodna pesem. — Ilustroval A. Karpellus.)

Ves togôten rohni páša,
Ki se Túrkom prav obnáša:
„Prék si vrvi potegnite,
Kóž po vrhu naložite!“

To si vóli túrški páša,
Ki se Túrkom prav obnáša,
Kak' bi vójsko vkupaj správil,
Da bi Sisek pod-se zgrábil.

Sem ter tjé po hiši hódi,
Misel se mu v glávi blódi;
Pa jo znájde vólčja gláva,
Méni, ta bo najbolj práva:

Svôjo vójno vkupaj zbrati,
Jo pod Sisek célo gnáti.
Pa ni móč čez Kôpo priti. —
Prašajo ga: „Kaj bo striti?“

Paša stópa o potôci,
Gromèč bóben nósi v rôci,
Jézen trdno vá-nj teléba,
Da razléga se do néba.

Gromèč boben nósi v roci.

So tako mu naredili,
Préko Kôpe se spustili,
Pa pod Sisek se nabráli,
Tam se v rove zakopáli.

. . . list napiše.

Kaj storí pa túrški páša,
Ki se Túrkom prav obnáša?
Na tlà séde, list napiše,
Pošlje poglavarju v hiše:

„Ala! Ala! moj Adáme!
Siški vrli poglaváre!
Al' se hóčeš mi podáti,
Al' mi hóčeš glávo dáti?“

Mu odpisal je Adáme,
Siški vrli poglaváre:
„Nóčem z lépo se podáti,
Nóčem tudi gláve dáti“;

„Hóčem rájši se braníti,
Siški poglavár še bítí;
Se mi bódete kèsali,
Kranjcev niste še poználi!“

Kaj mi jáme zdaj Adáme:
Siški vrli poglaváre?
Piše liste, dá povélje,
Nest' jih rêče v trí dežêle.

Štajersko, Koroško, Kránjsko,
V lépo zbórnico ljubljánsko,
Da je prišel túrški blisek,
Da nam hóče vzéti Sisek.

Béli list Ljubljanci bráli,
Med sebój so také djáli:
„Iščimo si pomočnika,
Zdaj je sila prevelíka!“

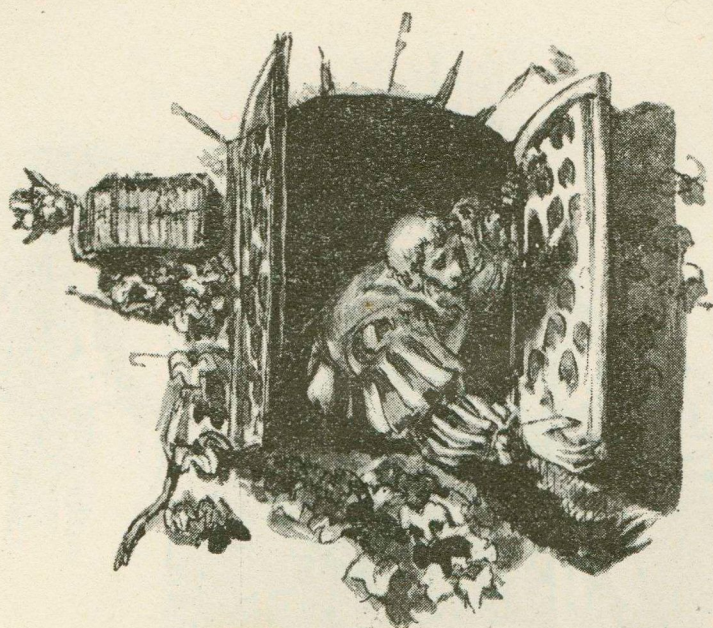
„Turk če vzél nam Sisek bóde,
Nam naróbe vse, vse pójde. —
Mest' Ljubljána bo pokrájna,
Kranjska dežêla turška drájna.“

„Nočem z lépo se podati.“

„Brž na vojsko napravljajte!“

Line hodil si odpirat.

„Hitro si pomoč iščimo,
Gospod' Ravbarju pišimo.
Vé in zná on vojsko vòdit',
Pred vojáki sprédaj hòdit'.“

Béli líst so napisáli,
Ga na Krumperk mú poslali, —
Tam prébiya jáki Ravbar,
Nepremagan konjski glávar.

Ravbar zjútraj ráno vstájal,
Se po grádu je sprehájal,
Line hòdil si odpérat,
Dol' na zláto pólje glédát.

Oziravši se okóli —
Zdaj zagléda v ravnem pólji
Mlád'ga pôba urno tēči,
Béle liste v rôci nēsti.

Ravbar se ob dlánu póči,
Hitro mu na próti skóči.
Béle liste brž pregléda,
Paši se na glas posmeja.

Stópi gôri v svôje líne
Do gospóje Kataríne:
„Dvé nedélji bódi zdráva,
Da jo s pášom zaigráva.“

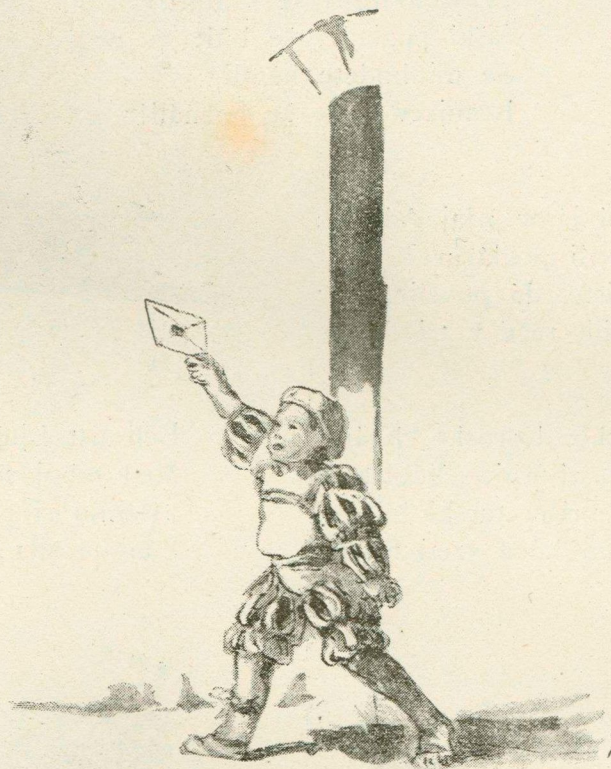
Rés, da gospe Kataríni
Je plahôta v taki síli;
Za gospóda se je bala,
K' mu je sabljo pripasvála.

Glas gospódom hlapce kliče,
Osemnajste svóje Čiče:
„Zór je, zdrámši se zdvigajte,
Brze kónjče napájajte.“

„Jih sedlájte, obrzdájte,
Koj na vòjsko napravljájte,
Hod'mo v zidano Ljubljáno,
Trdno, v'sòko in prostráno.“

Hlápci kónje zasedáli,
Pa vsi róčno zadérjali —
Préd se kónjica ne vstávi,
Še le pri zelēni Savi.

Ravbar klicati brodníke
Pod Črnučami vozníke:
„Le na nóge, le vstaníte,
Nas prék Save predrožíte!“

... Zagleda v ravnem polji mladg'a poba ...

So brodniki še vsi spáli,
Zavolj vód se vozit' báli,
Sáve vel'ke, prederóče,
Čez bregôve nastop'jóče.

„Dve nedelji bodi zdrava!“

Zleze na visoko drevce.

Pravi Rávbarju Andréje:
„Vôda sega že čez brêje;
Mi ne móremo voziti,
Vi v Ljubljáno pa ne priti.“

Rávbar še zakliče v drúgo,
Svetlih zlátov dá obljúbo;
Si brodníki pomignili,
Rekli: „Še ga bómo pili.“

Kmal' brodníki zakrmíli,
So Bogá lepo prosili,
Da b' jih zdrave še vozili,
Turške jášpre si služili.

Zlate Rávbar jim podáti,
Jaderno pa zaderjáti,
Préko pólja do Ljubljáne,
Trdne, v'sóke in prostráne.

Gospod Rávbar dram' Ljubljance:
„Oj Ljubljanci! oj zaspánci!
Brž iz pérníc ustajajte,
Brž na vójsko napravljájte!“

Pa za Rávbarjam hodíle,
So Ljubljánke, ga prosíle,
Srébra, zláta ponujále,
Družeta si odkupvále.

„Gospod Ravbar“

Zmaga! Zmaga!

Rávbar: „Gospe! tih' in mámke,
Potrpíte málo sámke!
Zdaj ni čása podkupváti,
Sila se je vojskovati.“

„Méji žuga turški blisek,
Hóče nam požréti Sisek;
Turk če nam vzél Sisek bóde,
Nam naróbe vse, vse pójde!

Vam Ljubljana bo pokrájna,
Strán dolénjska turška drájna.“
Bóben zdaj mu zaropóče,
Da preslišat' ni mogóče.

Rávbar si vojakov zbêre,
Dol' pod Sisek ž njimi dêre.
Toljk' je Turka na terišču,
Koljkor mravelj na mravljišču.

Naprej v dér je Rávbar tékel,
Vel'kmu hlápcu: „Stópi — rekel
Zlézi na visóko drévce,
Glédaj dóbro na banderce!

„So banderci vídít béli,
Trdno mujo bómo iméli:
So banderci pa rudéči,
Nič ne bódimo bojéči!“

„Turka bómo pozobáli,
Kakor da bi čréšnje bráli;
Préd mirú ne bómo dáli,
Kakor ga ob tlá ne djáli “ —

Hlápec vídi vse rudéče, —
To strí Kránjce vse goréče. —
Tako v Turka se zagnáli,
Da so vsega posabljali.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

III. Viscontijeva rodbina.

Pohištvo milanskega vladarja je bilo obširno kakor malo mesto, in utrjeno kakor viteški grad. Raztezalo se je daleč ob trgu in oklepalo velike vrtove. V onem delu palače, ki je segal daleč v vrt, bile so družinske sobe Barnabove. Najbliže sprejemnih dvoran je stanoval sam, da je lahko občeval z ljudmi. Poleg njegovih pa so bili prostori za soprogo in otroke.

Prvorojenka Virida je bila v cvetu mladosti, a samostojna in ponosna, kakor prava kneginja; imela je sluge in kamornika, za tovarišico ji je bila pridejana gospica Izabela Nigra, hči senatorja in nekdanjega vojskovodje. Dva sina, Ludovik in Karol, sta imela za učitelja pesnika Antonija Loschija, sicer pa sta bila še pod materinim nadzorstvom, kakor tudi še dve mlajši sestri Antonija in Katarina.

Barnaba sam se ni mogel osebno mnogo pečati z izrejo svojih otrok, vendar je imel za to določen načrt, po katerem se je vedno ravnal. Večkrat se je hotel prepričati o njihovem napredku in zato je porabil vsako ugodno priliko, tudi družinske obede. Z malimi vprašanji se je prepričal o uspehih; ako so mu bili všeč, pohvalil in obdaril je otroke, ako ne, znal je grdo pogledati in občutljivo kaznovati.

Navadno se je zbrala najprej vsa družina in potem šele so oznanili očetu, da ga čakajo.

Danes so prišli prvi Loschi in njegova dva gojenca. Hodili so po vrtu, a, ko so mislili, da utegne skoro biti obed, šli so po lepih marmeljnatih stopnicah na krasno verando ali vežo, prizidano k obednici. Razno ptuje cvetje je tam rastlo, na stojalih in mizah so bili kipi in knjige, kar je vse kazalo, da je to priljubljen prostor za družino. Iz olepšave se je videl duh renesanse, t. j. one dôbe, ki se je ravnala po starih grških in rimskih vzgledih. Tega duha je bil vzbudil humanizem, kateremu je bil goreče udan tudi gospod Barnaba z dvorjani vred. Na večji srednji mizi je bila zbirka s prelepimi slikami iz domače povestnice. To je bil podaril sloveč slikar Barnabovim sinovom, da bi podpiralo učenje mladih Viscontijev. Slike so kazale vedno le Italijo z Lombardijo in središčem Milanom, in v Milanu zopet se je vrtelo vse okrog hiše Viscontijev. Barnabu je bila zbirka jako všeč; večkrat je poskušal svoja sinka, ali razumeta podobe. Loschi je poznal to namero namestnikovo in zato je dečkoma večkrat razkladal podobe v tem zmislu. Porabil je tudi današnje priliko za to, ko je videl, da so zgodnji v družinski dvorani. Sedel je k zbirki z dečkoma, pokazal list za listom in razlagaje vpraševal o pomenu prizorov. V ognju svoje zgovornosti ni zapazil, kako so se vrata na verando tiho odprla ter se je med njimi pokazal obraz mlade knežne. Ker sta se dečka ozrla, pogledal je tje

tudi Antonio, pa bilo je že prepozno, obraza ni bilo več.

V obednici pa sta tedaj hodili sem in tje knežna Virida in gospica Izabela. V mladostni brezskrbnosti sta se prav živahno pogovarjali. Izabela je pripovedovala dnevne novice, o vojaštvu v taboru, o novih vitezih, o vojnih pripravah po svetu in je končala zatrjujoč, kakor njen stari oče, senator Nigra, da se pripravljajo za veliko vojsko; zoper koga pojde, tega ni povedala, menda tudi ni popraševala o tem očeta. Knežna Virida je rada poslušala zgovorno Izabelo-tovarišico in vpletla vmes kako preprosto vprašanje. Zanimala se je zlasti za hrabre viteze, in kot taka ji je popisovala pred vsemi viteza Bernarda iz Brescie in Ambrosia Sforzo. Gospod kastelan, kakor so ga navadno klicali, imel je skoro orjaško postavo in silno moč. Nekoč je z jednim mahljejem pobil tri Benečane. Njegov konj je bil silen, visok in širok, njegova železna oprava bila je neverjetno težka. Vse to je omenjala tudi sedaj Izabela in le to še pristavila, da kastelan ne mara mnogo govoriti. Vendar je ta popis ugajal Viridi, ker je izrazila rahlo željo, videti tega velikana od blizu. V popisovanju viteza Sforze sicer ni mogla povedati takih nenavadnih rečij, ker je bil domačin in preveč znan, da bi se bile razširile o njem take bajke, a to je vedela, da je najlepši vitez med vojnimi poveljniki, nenavadno ročen in gibčen v orožju in jako bistrega uma, nekako rojen za velikega vojskovodjo. „Sicer pa upam, da bomo imeli kmalu čast videti vse te gospode, ker govoré o velikem pridvornem sprejemu, kamor pridejo glavni vitezi in tudi medve.“

Virida ni na to nič odgovorila, ampak zaobrnila je govorico na pesmi in pesnike, posebej še na Petrarko. Njegove pesmi je večkrat in rada čitala, nekatere je znala tudi na pamet. Tudi Izabela je častila tega pesnika in hitro naštelala nekaj Petrarkovih lepih rim, pa tudi narekavala nekatere vrste. Vendar je bolj ljubila Boccaccia in s slastjo čitala njegove v nravnem oziru slabe proizvode.

„Boccaccio mi je še premalo znan“, pripomni Virida, „ker je volja očetova, da se ravnam po določenem redu in po navodu gospoda Antonia.“

Izabela je še dalje hvalila svojega ljubljenca, kar se odpró duri in vstopi knjeginja Matilda z dvema hčerkama. Naši dve gospici jo živahno pozdravita, gospa pa mirno in veličastno vrne pozdrave. Deklici je brž sprejela Izabela in ji zamotala v otroški pogovor, mati pa je sedla v naslonjač k odprtemu oknu, kamor se je bila pomaknila tudi Virida. S skrbnim očesom je gledala hčer in v materinski ljubavi ji je imela marsikaj povedati. Ko je govorica nekoliko zastala, zagle-

dala se je Virida v prizor, ki se je kazal skozi okno, namreč v lep kos Lombardije. Mirno je motrilo njeno črno oko veličastni prizor krasne pokrajine v večernem žaru. Večerno solnce ji je sijalo v lepo obličje, navdušenje ji je rdečilo lice, da je bila res videti krasna, kakor bi stala gorska vila med mladim cvetjem. Mati je zamišljena gledala svojo hčer; nekaj jo je skrbelo, ali njena, ali sreča hčerina, kdo vé.

Iz zamišljenosti vzdramita gospo oba sinka z vzgojiteljem Loschijem, vstopivša v sobano. Z dovršeno vljudnostjo se je klanjal Antonio, in tudi mlada kneza sta znala vesti se prav po šegi. Fino sta poljubila materi roko in pozdravila sestre in gospico Izabelo. Prav tedaj pa vstopi tudi namestnik med svojo družino. Po kratkem, pa gorkem pozdravu sedejo k mizi. Dasi se je kazala v vedenju in govorjenju imenitnost in nekaka visokost, vendar je prešinjala vso družino ljubezniva preprostost. Oče je kmalu poprijel sina, kako sta danes obrnila čas in česa se naučila. Ludovik, starejši, je imel že svojega konja in svoje orožje, pa učitelja za razne vaje. O teh je radostno pripovedoval očetu. Mlajši, Karol, še ni imel takega posla; po Barnabovem ukazu se je učil jezikov in slovstva. Domača zgodovina je bila pri obeh vsak dan na vrsti.

Oče je bil zadovoljen z obema, pohvalil je tudi še Karola in mu obljubil, da kmalu dobi konja in opravo. Prijazno se po tem razgovoru z dečkoma obrne k Loschiju:

„Ali ste zvršili svoj včerajšnji sklep ter pogledali vojaški tabor?“

„Gospod namestnik, moram priznati, da sem ga zvršil le na pol.“

„Zadržala vas je morda kaka nova misel, da ste pozabili druge.“

„Skoro da ste uganili, gospod namestnik. Res, da je srce polno navdušenja, toda misli niso prav jasne. Treba čakati. Upam, da mi to radi dovoljete, svetli gospod.“

„O da, zlasti ker bodete imeli priliko, da se vaše misli še razširijo. Kakih deset do štirinajst dnij ostane vojna še v taboru. Poveljnike pa bodete videli tukaj pri nas, kjer jim napravimo slovesen sprejem in gostijo. Nadejam se, da bodete za slovesnost sodelovali po svoje, gospod Antonio.“

„Dvorni maršal mi je izročil lepo vlogo, res lepo vlogo.“

„A tako?“ poseže gospica Izabela vmes, „vi imate zopet kaj posebnega in molčite o tem. To ni lepo, gospod Antonio.“

Te nekoliko nemile besede Izabeline so pogrele pesnika, in ni vedel brž, kaj bi odgovoril, ker silno nerad bi se bil zameril lepi gospici

Izabeli. Iz zadrege ga reši namestnik sam, ko pravi:

„Vsi boste imeli dosti prilike za delo in nadejam se, da storite, kar nam veva dolžnost in čast“.

Obrnil se je s pogledom proti svoji soprogi, katera je molče pritrdila besedam.

„Želim“ — nadaljeval je namestnik — „da ugodimo poveljnikom vsestransko. Kamor pridejo, povedó, da se na dvoru Viscontijev v Milanu cenijo in gojé vse lepe vede in umetnosti, da smo sposobni tekmovati tudi v tej reči s prevzetnimi Florentinci in Napoljci. Naj svet zve, da nismo barbari, ampak prosvetljeni, ki znamo tudi prosveto širiti med narod.“

Gospod Barnaba se je bil pri tem nekoliko razgrel, a v navadnem, pa jako ljubeznivem glasu nago-
vori hčer
Virido:

„Kaj si pa ti delala danes, draga moja?“

Virida je bila z mislimi še v očetovem govoru, ko so jo zadele te besede; zato je odgovorila počasi: „Bila sem v svojem navadnem redu. Čitala sem in občudovala dela naših pesnikov in si kaj malega tudi zapamtila. Potem pa sem delala, kar še tebi ni znano, dragi oče: delala sem z nekaterimi tovarišicami zastavo za našo vojsko. Nadejam se, da mi tega ne zameriš. Čula pa sem od gospice Izabele, da bi bila nova zastava prav primerna, zato sva sklenili, da jo izdelava sami

z nekaterimi vrstnicami in podariva polku, ako ti to dovoliš.“

„Vrlo, vrlo!“ To je domoljubna gorečnost, ki me je iznenadila. Omenil mi je že polkovnik Sforza, da je zastava njegovega polka že obledel in slaba, a zaradi mnogih drugih opravil nisem še mislil na to.“ V resnici je Barnaba že mislil na zastavo, toda v tej stvari so bile neke težave, katerih se je hotel ogibati.

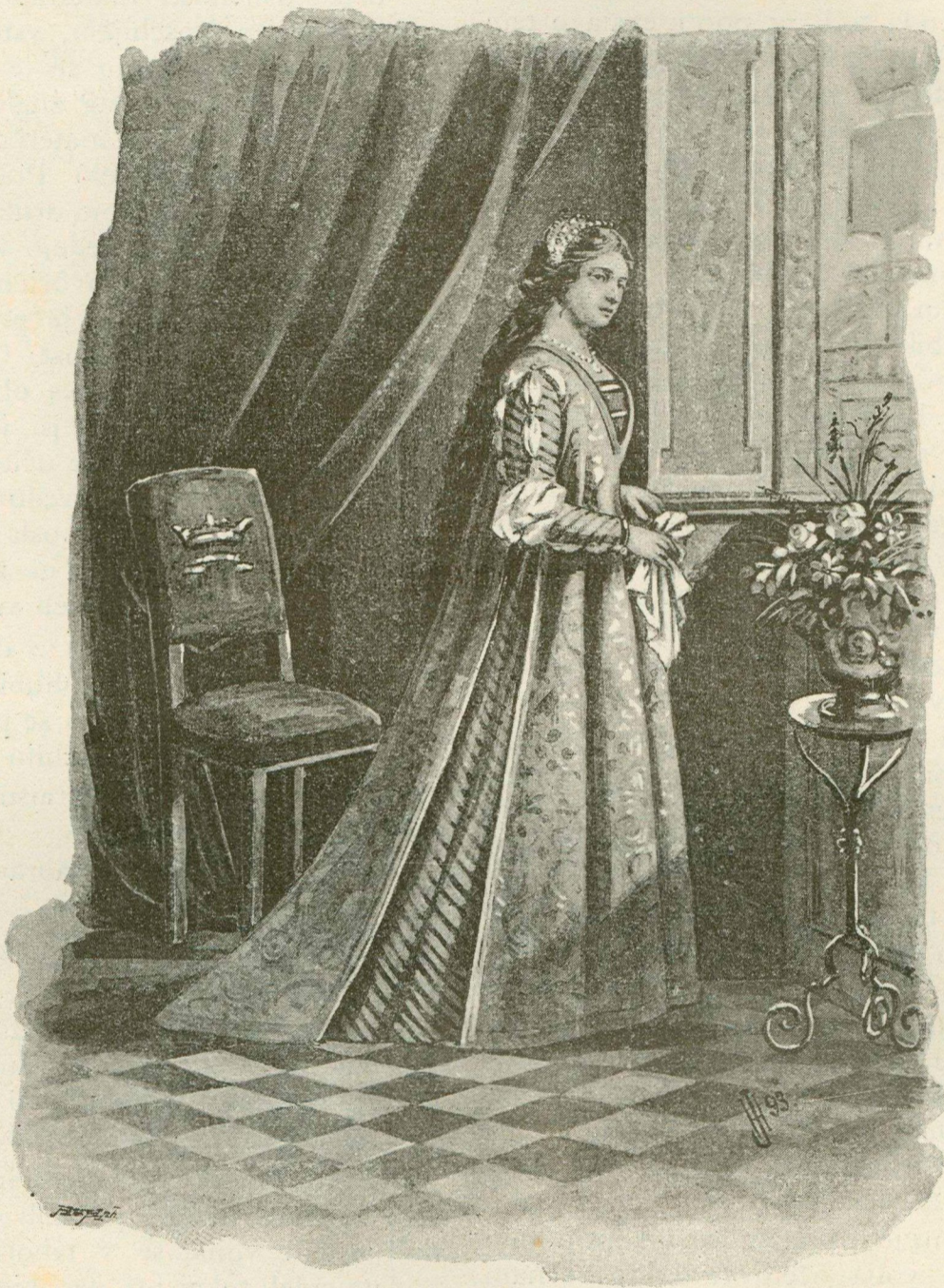
„Bodite prepričani, gospod namestnik“, povzame Izabela, „da ne bode delala sramote poleg drugih zastav. Blago je dragoceno, dobili sva je iz Sicilije. Menda bode tudi delo vseč. Milan-
ski grb je vde-
lan v vezeni-
no. Kača je
kakor živa,
oči se ji sve-
tijo, luske
preminjajo,
žrelo ima ve-
liko, v njem
je prestraše-
no, nesrečno
dete, ki stega
ročici. Vsako-
gar, mislim,
bode ganila ta
slika. Vrhu
vsega pa je
železna kro-
na lombarška
natančno po-
sneta po res-
nici.“

„Hvala, hvala! Rado-
veden sem, da

vidim to delo. Brez dvoma bodem imel priliko občudovati spretnost vrlih mojih gospic.“

Izabela je povsila oči, Virida pa je odgovorila prostodušno:

„Nisva napravili vsega sami, pomagale so nama tudi druge milanske gospice, zlasti Margarita in Ana Sforzavi, obe spretni v takih delih. Sedaj pa imam še jedno prošnjo, ako dovoliš dragi oče!“

... da je bila res videti krasna ... (str. 45.)

„Kaj želiš, ljubo dete?“

Virida pogleda na tovarišico, kakor bi jo hotela prositi dovoljenja, potem pa reče:

„Slišala sem, da je treba zastavo blagosloviti, predno se izroči polku: pa dobro ne vem, kako je treba storiti.“

„Da, da, to je pač lahka stvar. Prepusti to meni!“

„Gospod namestnik, tudi jaz imam še jedno željo: da bi bili mi dve navzočni, ko se bode izročala zastava polku“, dostavi urna Izabela.

„Tudi to se zgodi, obetam vama.“

Namestnik vstane, ker se mu je zdelo že zadosti obedovanja in pogovarjanja, za njim vstanejo tudi drugi ter se poslové, zakaj za danes se ločijo. Otroci gredó še k zabavi, gospa k delu, namestnik pa stopi z Loschijem na verando na kratek pogovor. Urno popraša o raznih mestnih novicah manjšega pomena, kakoršnih njegov kancelar ne zapisuje v listine. Loschi je vedel mnogo teh rečij, ker je prihajal v

mnoge hiše in družine. Naposled je bil namestnik že prav prijazen in je skoro prosil pesnika, naj poskrbi, da se prav slovesno obnese dvorni sprejem na čast vojnim poveljnikom. Hvaležnost ni najmanjša njegova krepost, tako je sklenil in se poslovil odhajajoč v svoje sobane.

Loschi je ostal sam na verandi Viscontijeve palače. Čudno mu je vrelo po glavi. Sedaj je čas, da se izkaže in si pribori srečo. Vstala mu je pred očmi domača revna hiša, in v njej njegovi borni stariši, kateri živé skoro le ob podpori sinovi. Kaj bi maral, ko bi si mogel napraviti doma pohištvo, podobno tukajšnjemu, ko bi imel zadosti dohodkov in ko bi naposled mogel uvesti na tak dom — tovarišico za celo življenje!

Še dolgo je mislil in sanjal o bodočnosti svoji in mesta milanskega, potem pa vstal s sklepom, da stori vse za gospoda namestnika.

(Dalje.)

Selanov zet.

(Povest; spisal Slavoljub Dobrávec.)

II.

Vsaka vas ima svoj glas.

Nar. pregovor.

Po teh dogodkih je preživel Šimen nekaj sitnih dnij. Oče sicer ni rentočil mnogo, le včasih je tožil, da se mu je sin pobabil, a s takim glasom, da nisi vedel, ali je zaničevalen, ali šaljiv. Mati je pač huje kazala žalost in nevoljo in sinu povedala marsikatero, a izpreobrniti ga le ni mogla. Naposled se mu je vzbudila misel, da bi šel od doma. Kam, tega ni vedel. Plašila ga je tudi misel, da bi z domom vred zapustil še Anico. In če bi ga potem ne hotela počakati? To se mu ni zdelo nemogoče. Torej bolje trpeti in — čakati. Bil ji je res udan strastno, zato tudi slepo. O duševnih svojstvih ni nikdar razmišljal. Ko mu je nekoč Anica rekla, da je malo izobrazena in torej nesposobna za gospôdo, lotil se je „Abecednika“, in jo začel o večernih urah učiti branja in pisanja. Uspehi so bili veliki. Šimen se je čudil, da zna tako učiti, njej pa je ugajalo tako šolanje in nadaljevala bi je bila poleg njega do jutra in še naprej. Ukaželjni deklici se je zdelo, da so to najsrečnejši trenotki.

Z osnovami za bodočnost se nobeden njiju ni trudil, saj jima je ponujala sedanost vsega v obilju, in „kdor trenutka daš krepko uživa“,

pravijo, dosegel je že neko stopinjo — modrosti. Mladina je lahkomiselna.

Neko nedeljo potem sta stopala Matija in Selan skupaj od maše iz Podvelba. Mudilo se jima je domov, ker je bila božja služba nekam dolga. Mnogo nista godrnjala zastran tega, vendar bi bila rajša videla, ko bi bil napravil gospod bolj na kratko. Po maši je rad vsak kmalu doma. Naša znanca bi bila rada ugodila Bogu in seveda tudi — sebi, kar se ne dá z lahka spraviti v sklad. Vedela sta, da ni slabo delo, če je človek nekoliko dalj v cerkvi; dobro bi se jima vendar zdelo, ko bi bila nekoliko prej doma.

„Ko bo tvoj Šimen gospod, ta jo bo prej dovršil, kaj praviš, Matija?“ vpraša Selan tako nedolžno, da bi človek rekel, glej, res tako misli. Zastran tega je bil Matija v prav neprijetni zagati. Na to ni mogel sosedu prav nič odgovoriti. Kaj njemu ni znano, po kaj hodi njegov sin v hišo? Ugibal je, ali bi mu vse povedal, kakor je v resnici, ali bi ga pustil, naj vé, kar vé, in misli, kar hoče. Slednjič se poštenjak odloči, da še največ velja poštenost.

„Otresa se, otresa. Ne vem, ali bo Šimen kdaj pel novo mašo.“

„O, kako pa?“ vpraša Selan zopet tako preprosto, kakor da še besedice ni slišal o tem.

„Pravi, da ga ne veseli.“

„Hm! Škoda; vesel in dober gospod bi bil.“

„Vesel, vesel“, povzame Matija, katerega sosedova lokavost še ni prav nič zmotila. „Slišim, da bi rad gledal tudi že za ženskimi krili. Saj sva sama!“

„Pa še tako mlad?“

„Mlad ni, da bi rekel, a tak je, kakor sem povedal. Slišim, da je včasih tudi pri tebi; vprašaj ga, vprašaj, kaj misli biti! Doma ne pové ničesar, ne vem, zakaj ne.“

Te besede so sicer nekoliko ugajale Selanu, vendar se je še vedno delal, kakor da jih ne umeva.

„Da bi ga jaz vprašal?“ začudi se Selan, „jaz niti ne vem, kaj bi mogel biti drugega, kakor gospod, saj se je za gospoda tudi učil. Glej, jaz sem se učil za kmetovalca“, pristavi šaljivo, „zato ne morem biti, reciva, mesar.“

„Ne vem, ali je tako, kakor praviš. Tudi jaz ne umem takih rečij; zdi se mi vendar, da bi utegnil biti, če ne duhovnik, tudi kaj drugega.“

„Kaj?“ zastavi zopet Selan, in Matija res ni vedel, kaj bi odgovoril. Namestu odgovora povabi ga Matija popoldne k sebi na polič vina, da se še kaj pogovorita. Pravijo, da bodo delovali cesto, dela in zaslužka bo dosti. Tu treba, da smo pripravljeni na vse, rekel je Matija, poslovivši se s Selanom na cesti. Drejač obljubi, da si mu je zdelo čudno to vabilo. Ni si mogel razložiti, kam meri vse to. Po gostilnah že davno ni zahajal, tudi vabili ga niso. Nekaj se mu je dozdevalo, umel pa vendar ni soseda.

Podvelbčani in Višenjci si niso bili nikoli močno nasprotni, to jih pa ni oviralo, da se ne bi zbadali, menda po staroslovnski navadi, kjer in kakor so mogli. Višenjci so zahajali v Podvelb k maši, ker jim je bliže kakor v oddaljeno podkrajsko cerkev; hudi so bili pa na Podvelbčane zato, ker so Podvelbom bivali finančni stražniki ali kakor so jim tedaj rekali „jebajtarji“. Ti so lovili tihotapce in ne malokrat zasačili med ptujci, Dolenjci, Hrvati in Čiči tudi kakega domačina — Višenjca. Podvelbčani, Orešani in njihovi sosedje so ravno tako radi skri-vali prepovedano blago ali pomagali nositi tihotapcem, kakor sosedje Višenjci; ti so pa mislili, da jih Podvelbčani ovajajo pri straži in so jim zato naredili sramotilni pridevek „jebajtarji“, ki je pomenil v prejšnjih časih med vaščani nič manj kakor pravcati klic na boj.

Taki hudomušni priimki — znaki slovanske nesloge iz prejšnjih časov — ne denejo nikomur ugodno. Podvelbčani so iskali ugodne prilike, da bi se maščevali in Višenjcem morda dali še kako ime po vrhu.

To se je kmalu pokazalo.

Ono nedeljo, ko sta se vračala Matija in Selan skupaj od maše ter je bil Selan povabljen v gostilno k Bajcu na poseben pomenek, vprašal je Matija Šimna, kaj sploh misli biti, če ne duhovnik.

„Oče, naprej pojdem v šole. Sodnik bodem, ako Bog dá.“

Vsi se spogledajo. „Sodnik!“ začudi se mati. Ime ji je ugajalo, tudi čast bi še bila, toda prejšnjih mislij se kar ni mogla hitro iznebiti.

„Kam pa pojdeš sedaj?“ vpraša brat.

„V Gradec ali pa na Dunaj. V dobrih štirih letih bom že kaj služil.“

Očetu je tako govorjenje jako ugajalo. Vsako leto nekaj stotakov za sina, to ne podere hiše. Začel ga je popraševati o tem in onem, vse mu je moral natanko povedati, vse na drobno razložiti. Dolgo, dolgo je bilo to izpraševanje. Selan, ki je začetkoma poslušal prav pazljivo, jel je zevati, segel po kozarcu in pil, da bi utolažil dolgočasnost. Naposled so vendar nehali. Matiji se je zjasnilo lice, mati ga je gledala prijazneje, brat in sestra sta bila ž njim vljudnejša. Šimen je bil zopet prejšnji veseli mladenič. Potem sta šla oče in Selan v zadnjo sobo, kjer sta dolgo časa govorila sama. Kaj sta ugrabala in kaj sta sklenila, tega ni vedel nihče.

Dva tedna pozneje se je Šimen poslovil doma, tudi pri Selanu se je poslovil, in Anica je otrla solzo iz očíj. Težko ji je bilo slovo, nekaj tesnega je čutila okoli srca, slutnje pa niso vselej prazne. Sleherni večer je potem prebirala knjigo, katero ji je pustil, nekaj poskušala tudi pisati po nji in mislila na Šimna. Časa za tako delo je pa imela vedno manj. Selan je namreč odprl gostilno in nakupil še jeden par uprežne živine. V hiši so se ustavljali ljudje, Anica jim je stregla. Dela je bilo sicer več, a tudi dohodki so rasli.

Ljudje so ugibali, odkod taka izprememba. Nekaj so si ženske šepetale, dokler je bil še Šimen doma. Sedaj, ko je odšel, molčé zopet vse, kakor da bi jim bil zavezal jezike. Pravi uzrok prijaznosti in izpremembe pri Selanu je pa vedel najbolje sam Matija.

„I, i, i, zdaj so drugi časi“, mencial je Lenček.

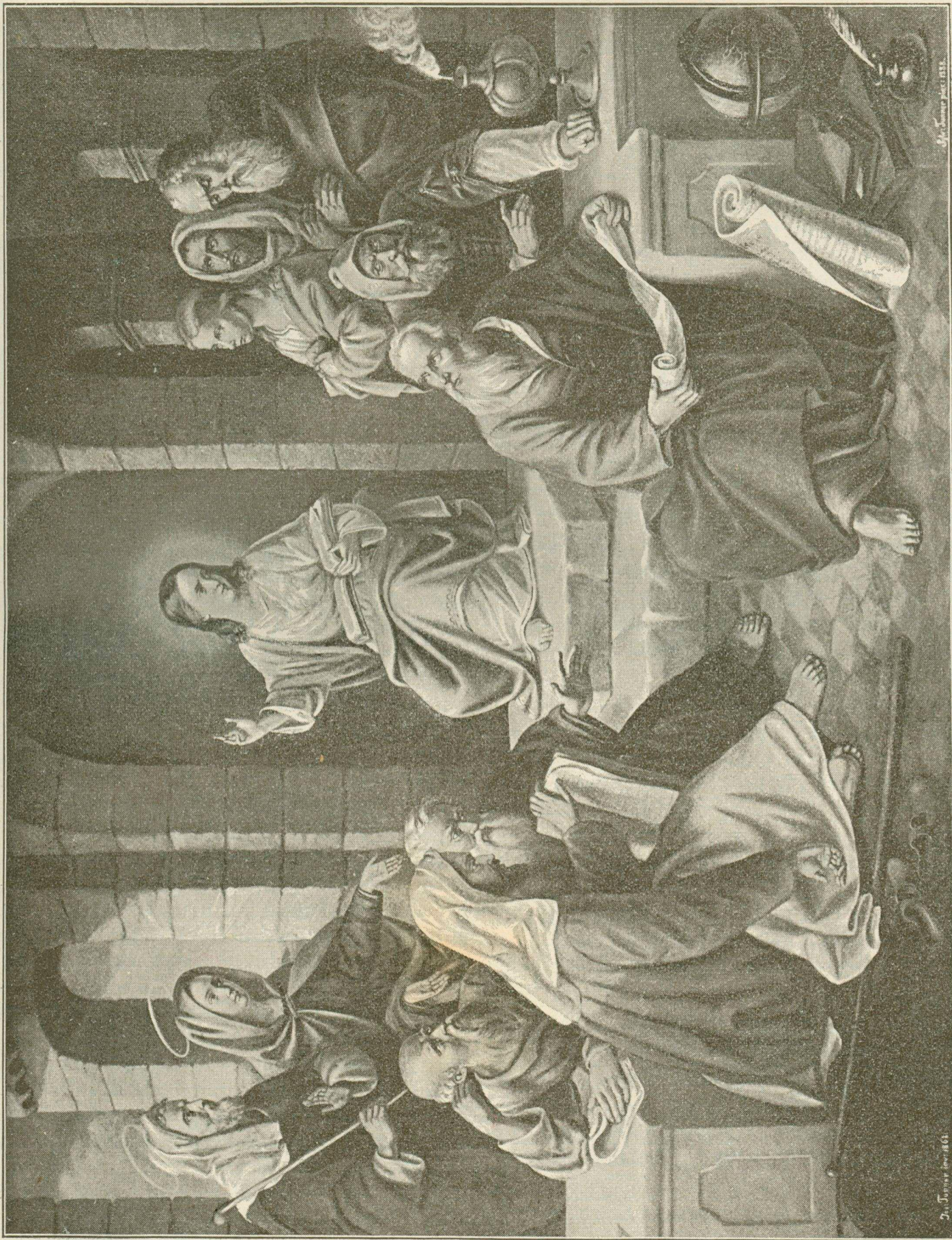
„Mladina je drugačna, ves svet je drugačen. Če bi bili še Francozi tukaj, kar s saboj bi ga vzeli. Napoleonu bi moral služiti, sčasoma bi bil ‚general‘ ali še kaj več. Tako pa menda ne bo nič.“

Resničnost pregovora, da je vsaka nesreča za katerega sreča, pokazala se je tudi tukaj. Podvelbčane je ta izprememba spravila zopet na noge.

V znani gostilni „pri Vdovi“ je sedela neke nedelje zvečer zbrana družba takozvanih najboljših ptičev, ki so se bavili seveda le slučajno s tem, da se maščujejo nad Višenjci za njih

zabavljice. Trčetov France, tedaj še mlad kmet, najboljše prihodnjo nedeljo v cerkvi vsem vi-
 — pozneje zaradi pretepanja in nagle jeze po duhu šenjskim ženskam sešiti krila, da bi jo vleklo
 časa imenovan „Srdin“, nasvetuje, da bi bilo vsaka v svojo stran. Predlog so sicer sprejeli

Dvanajstletni Jezus v tempļu. (Po sliki S. Tunnerja.)

jednolasno, a nikogar niso našli, da bi ga
 zvršil. Oglasi se Kobalov Jurče, ki je vsak dan
 sproti zapil, kar je „napraskal“ med Podvelbom

in Ajdovščino. Vozniki so ga namreč radi jemali
 s seboj, ker je imel dober jezik. Ta nasvetuje,
 naj Višenjcem naredijo, da se jim zvalé „čoki

in koli“ z vóz, ko pridejo v vas. Nobeden ne sme pristopiti, da bi pomagal, dokler slovesno ne prekličjejo zabavljice.

Predlog se jim je zopet zdel izvrsten, preizvrsten, pameten in preišljen, toda nikogar ni bilo, ki bi ga zvršil. Torej vsekako smola.

Še dolgo so iskali primernih načinov, in tudi Žoharjev Jožek, po domače imenovan Rohar, zinil je, da bi navzočnim razodel svojo modrost. Sam je trdil, da ga mora imeti prej tri poliče pod kapo, kakor zine jedno pametno; nocoj pa niso še bili prišli do tega odločilnega trenutka. Zinil je, pravim, a povedal ni nič, ker je jecljal in ker sta se navzočna sopivca v istem hipu ozrla na vrata, kjer se je prikazal Kovačev Luka, kateremu je bil Bajški Matija stric. Ta sede k njim, in pogovor je dobil takoj drugo smer. Mislili so si menda: če je ta zraven, ne smemo ukreniti ničesar, ker bi nas izdal, in ko bi se vse zvedelo, imeli bi „piko“ samo na nas. Kaže torej molčati.

Pomenkovali so se o marsičem. Ptujih voznikov nocoj ni bilo, nekateri pridejo šele pozno po noči, zato so bili v gostilniški sobi skoro sami. Kakor drugim sorodnikom, tako je bilo tudi Luki žal, da Šimen ni šel za „gospoda“. To novico je povedal nocoj z raznimi opazkami in dostavki svojim tovarišem.

„Kako lepo bi bilo, ko bi imeli svojega gospoda“, reče Luka nazadnje. Mislil je pa, da bi bilo lepo za sorodnike.

Muhasti France Trčetov ga je umel tako, da bi bilo lepo, ko bi imeli v Višnjah svojega gospoda. Nagnil se je nekoliko na levo, potem zopet na desno, izkusil potegniti za brčice pod nosom, pa jih ni dosegel, potem je pa rekel:

„Luka, saj nimate cerkve.“

„A, a, sezidali bi jo, če me že nečeš drugače umeti.“

„Iz bo — bo — bo — ba!“ vzklikne Jožek Rohar, ki ga je ravnokar zvrnil poln kozarec. Zadosti je bilo. Smeh se ni polegel dobrih pet minut, če ne še več.

„Torej iz boba, iz boba! Jožek, kje si hranil to dosedaj?“ norčevali so se naši ptiči.

„Morda ste pa že začeli tudi zidati cerkev iz boba?“ vpraša Jurče in zadržuje smeh. Luka je spoznal, da za nocoj ni druge pomoči, kakor da ostavi hudomušno in veselo družbo. Šel je domov.

Pivci so poklicali mater gostilničarko, poravnali račun, pogledali se pomenljivo ter vstali izza mize. Na vratih dé Trčetov: „Počakam voznikov, morda kaj prislužim.“

„Jaz pa imam ponočno stražo okoli cerkve“, reče Žohar.

„Jaz pojdem v Višnje ‚na korajžo‘ klicat“, pobaha se Jurče, ki ga je imel preveč. „Tako-le bom pel:

Višenjci so bobarji,
So iz boba cerkev zidali,
Gospod jim je pa ušel.“

Kajpada se je Kobalov Jurče samo bahal, da pojde v Višnje, s takim namenom bi tudi ne bilo zdravo; a stvar se je vendar raznesla in prišla hitro med Višenjce same.

Nasprotstvo se je s tem še poostrilo, a Podvelbčanom je poskakovalo srce od veselja, češ, sedaj smo jih navihali. Uspeh je bil res sijajen; pastirji na paši, kosci na senožeti, ženjice na njivi, drvarji v gozdu, celó vozniki, če so si bili le toliko blizu, kar je nesel glas, vpili so do hripavosti: „Bobar, bobar — jeblajtar, jeblajtar!“

Z leti je to sicer poglelo, zamrlo pa ni.

Pri Selanu se je začelo sedaj drugačno življenje. Anica je stregla pivcem, mati je kuhala v kuhinji, oče je pazil pri konjih, najeti je pa bilo treba še jednega hlapca. Ljudje so se radi ustavljali v novi gostilni. Marsikdo, ki je prej jemal priprago pri Matiju, ustavil je voz pod klancem, stopil sam nekoliko naprej in zažvižgal Selanu, ki je takoj poslal pomoč. Hlapec je potem ročno poganjal v hrib, dobro vedé, da mimo hiše ne pojde brez pijače.

Anici je ugajalo to življenje. Posebno mlajši vozniki so bili ž njo prijazni. Ko ji je kateri rekel kakšno besedo, ki bi je ne bila smela slišati, zardela je in zbežala strani. Če jo je kdo le preveč dražil, zavrnila ga je tako, da je rad molčal. V takih okoliščinah so ji mirno potekali dnevi, veselila se je svoje mladosti. Ko se je spomnila, da se bliža čas Šimnovih počitnic, veselila se je in bala. Nekoliko se ji je zdelo, da izvira prijaznost med očetovo in sosedovo hišo iz tega, kar je med njima. Spoznavala je, da Matija računa prav za njo, za sina in zase; njen oče sicer vidi vse in navidez odobruje, v resnici pa obrača vodo na svoj mlin. Zato se je bala, kaj poreče oče, kaj mati. Često-krat jo je nekaj pretreslo kakor strah za lastno bodočnost. Šimen bo gospod v mestu in ona gospa? Ta misel, kolikorkrat se je še bavila ž njo, ni se ji zdela nikoli prav pametna in srečna. Kako bi šla od tod med gospôdo, saj se ne zna vesti gosposki, nemškega jezika ne zna in še sto drugih rečij ne zna.

Zopet ji je ugovarjal nasprotni glas: Saj si mu vseč, vedenja se naučiš, lahko bode. Ljudje pravijo, da nisem napačna. Šimen je pa tako dober: kako bom srečna!

Ljudje so še vedno ugibali, odkod si Selan pomaga. Nekateri so trdili, da je v zvezi z rokovnjači in da mu pomaga sloveči zmikavec

in glavlar bližnjih tatov in razbojnikov, Štefan Medlišek; drugi so vedeli, da drži od nekaj vrečo tihotapcem, toda neka hišna preiskava je vsem zavezala jezike; one vrste ljudje pa, ki bi radi kar čez noč obogateli brez truda, pravili so, da je Selan nekje dobil zaklad.

Vse te govorice so se polagoma razpršile, ko se je Šimen vrnil na počitnice. Če je bilo treba Matiju par volov za pripravo, prignal mu jih je Selan molče na pomoč; če pa ta ni imel s čim postreči ljudem na „Hudo peč“, posodil mu je Bajški. Šimen se je bavil skoro več okoli Selanovih kakor doma. Ko je minulo nekaj tednov po njegovem prihodu, bila je že malokomu več neznaná skrivnost, da se mislita vzeti Šimen in Anica. Le stari Lenček je govoril:

„Jaz bi Selanu nikdar tako ne pomagal, ker mu ne zaupam.“

Jesen se je nagibala z višjih vrhov v doline. Vravec si je že z vso oblastjo prisvojil prazna lastovičja gnezda. Prijetno zelenilo v naravi se prepreza z rjavim plaščem, ptičjega petja ni več. Volk, boječ se zime in stradanja, obiskuje ovčje črede, medved pa stresa hruške drobnice. Vozniki na cesti se težko umikajo drug drugemu. O tem času je tudi največ prevažanja, po zimi se vozi le najsilnejše blago. Sedaj so tudi roparji najbolj nevarni. Hrušica ni brez njih, sosednji Nanos jim je neki tako varno zavetje, da ti ni mogoče dognati, kje bivajo in kdo jim daje streho. Cesarske oblasti jim ne morejo do živega. Le toliko vedó, da so vse vrste teh uzmovičev v neki zvezi. Če jednega naklestijo zastran zločina, maščujejo se gotovo trije. Ljudje se jih silno bojé. O rokomalharski družbi so razširjene povsod najrazličnejše pripovedke. Tu je zgorela hiša, tam je izginilo iz hleva tele, ondi so po noči odnesli prihranjene novce, tega in onega so ujeli, zavezali mu oči in ga celó odpeljali s seboj v gozde in goré, da ga ni bilo dalj časa domov. Razbojnikov ne udreže nobena vrata in nikakoršna ključavnica. Nobena noč jim ni pretemna; nerojenemu, sedem mesecev staremu otroku odrežejo roko, katere prsti goré v temi, da je vse jasno. Brezbožniki so in sploh ljudje, ki so v zvezi s samim peklenščekom.

Nekega dné je vtaknil Šimen v žep dve števiki „Novic“, ki so nekaj tednov poprej zagledale beli dan, preko rame je obesil očetovo puško in stopal polagoma od doma navzdol proti Beli, srednjevleškemu potoku, ki pa o povodnih drví silovite vode v vipavsko dolino. Bela teče globoko zdolaj pod Višnjami. Po nekod se močno peni preko silnih skal, ki si jih je sčasoma privalila na pot, drugod se tiho vije med nizkim vrbjem, kakor da se valčki pomenkujejo s cveticami ob bregu. Vsa okolica

je zaradi globoko izdelane struge bolj temna, breg strm in na obe strani divje romantičen. Razven lovca in domačina, iščočega mladih trt in obročev, stopa tod le redko katera človeška noga; pač nekdo: Medlišek in tihotapci, ko se vlečejo v dolgi vrsti sem z Nanosa tje v logaške in idrijske gozde. V jesenskem in zimskem času ne odmeva tukaj drugačen glas kakor šumenje vode in pok lovčeve puške.

Nekoliko više gori proti selu Beli pada v Belo z mogočnim skokom njen največji dotok, imenovan Zápotnik. Krasni slap odmeva daleč ob skali. Divji golobi gnezdi v luknjah ob silnem prepadu ter si gasé žejo v drobnih kapljicah padajoče vode.

Šimen je prišel po znanih mu stezah do Bele, ob kateri vodi stara pot iz Sanabora do Podkraja. Ustavi se ravno nasproti slapu, položi torbo poleg sebe ter sede na bližnji kamen. Slap se je veličastno penil v žarkih popoldanjega solnca. Šimen vzame iz žepa časnik in začne nekaj brati, a ni mogel, šum ga je motil. Spomnil se je slapa pri Savici, spomnil se je tudi drugih lepih krajev mile domovine. Koliko bolje so mu bile znane celó malenkostne zanimivosti nemških dežel nego lepota rojstvene zemlje! Nemško izobraženi mladi mož je čutil v tem hipu, da je sicer sin slovenske domovine, vzgojila ga je pa — mačeha. Naslonil je glavo ob dlan, da ne bi gledal pozabljene matere.

Pozabljeni kraj, pozabljeni rod! kdaj se spomniš, kdaj se zaveš samega sebe, ti slovenski rod? Kdaj zasije tebi solnce spoznanja? Kdaj zasveti tebi zlata zora, ko ti bode jasno, da si dedič starejše omike, kakor jo imajo sosedje, ko ti bode jasno, da si sin matere Slave, katera obsega pol sveta s svojo mnogoštevilno rodbino! Tako pač pojó pesniki. Stanko Vraz kar gori za vzvišeno narodno stvar.

Šimen se zgane. V grmovju za njim je nekaj zašumelo. Pogleda, in ko ne opazi ničesar, upre lepo svoje oko v šumeči slap, ozre se še više gori v hrib, kjer leži njegova rojstvena vas, skrita med sadnim drevjem. Prijazni hribci, gladke senožeti, rodoviti pašniki, katere zaslanja temna z gozdom porasla gora, to je Šimnov rojstveni kraj, ki mu je bil v mladosti vesoljni svet, to je njegova domovina! Mladi mož se zopet zatopi v misli. Ob srcu ga je nekaj božalo tako lahko, tako ljubko! Vsa okolica se mu je zdela praznična.

To si ti, domovina!

Naših dedov duh plava nad nami, naših dedov trupla krije ta zemlja, naši očetje so zanjo prelivali kri, njih potne kaplje jo znojé še danes, in mi, njihovi potomci, da bi se tega ne zavedali? Sleherni kmetič vé tudi o zadnjem koticu svoje zemlje posebno zgodovino, pripoveduje o svojih dragih pradedih, in to da

bi bilo nam zabranjeno? Po teh logih so pevali naši očetje slavo Perunu, Triglavu, Svarogu in Radegostu, po teh dobravah se je pozneje mirno in uspešno širila luč prave vere. Verjeli so prepričevalnim besedam domače govorice sv. Mohorja, sprejeli so križ in lahkega srca poteptali malike. Da, da, lepa, prijazna beseda se zлага s slovensko naravo. Sloven je mehak kakor lipov les, če ravnaš z lepa ž njim. — Kdaj bodeš srečen, rod moj?

Ko je tako Šimen sanjal o domovini, stopi, kakor bi izrasel iz tal, predenj visok, zarasel, osivel mož. Šimen se ga ustraši in obledi; takoj pa stegne roko po puški. Ptujčevo sivo oko ga je nestrpno motrilo. Zdelo se mu je, kakor da ga hoče s tem obvladati. V roki je držal Šimnovo torbo tako samosvestno in hladnokrvno, kakor da mu je že leta in leta gulila ledja. Preko rame je imel puško, na hrbtu in na prsih sta se mu križala pasova do malega praznih torb.

„Lačen sem, amice, ne zameri“, izpregoyori mož osorno ter nemarno premeri z očmi Šimnovo torbo.

„Nič se ne boj in nikar ne glej tako čudno! Stopi sem-le k meni; če mi kaj ostane, ponudim ti drage volje. Vem dobro, da ti je mamica naložila v malho več slastnih prigrizkov, če ne mamica, pa Selanova Anica. Stopi, stopi sem do mene! Jaz oberem meso — pečenka diši — ti boš imel pa kosti. — Accipe, domine!“ dostavi zaničljivo in nese prvo bedrce praženega piščanca slastno v usta.

Šimna je nekoliko minul prvi strah, zato si misli: pogum velja. Tu treba menjavati šilo za ognjilo, zato vpraša:

„Neznani prijatelj, kdo pa si? Rad bi vedel, s kom mi je čast obedovati.“

„Hm! Čudno vprašanje“, zavrne ta in se nerodno zareži, da se je pokazala izpod tršastih brk lepa dvojna vrsta belih zob. „Mene to čisto nič ne moti. Jaz te poznam, kakor si slišal ravnokar; če ti še ne veš, kdo sem, potrpi! Glad ne pozna obresti, marveč zahteva glavnico.“ Izgovorivši se vsede pod bližnji grm, potegne za seboj odprto torbo in začne iz nje jemati kosce za koscem ter jih polagati pred-se na travo. Jed mu je močno dišala, in Šimen se ni motil, ko je mislil, da je neznanec sestradan kakor volk sredi zime. Pojedel je vse, niti kostij ni ostalo mnogo.

„Še ‚Bog blagoslovi!‘ mi ne rečeš. Res, mnogo se nisi navadil po šolah, vsaj olike ne“, podraži ga ptujec in si uravna razmršeno brado, oblizujoč se neprestano okoli ust. Ta predrznost zopet ujezi Šimna.

„Ne zameri“, reče mu zaničljivo, „ali je mar spodobno kosilo vzeti komu izpred nosa?“

„Naša pravica je prisoja onemu, ki je bolj lačen“, odreže se mož in pospravi razmetane papirje zopet v torbo. „Ne bodi hud za to! Glad ne dá človeku mirú. S praznim želodcem ne veljaš piškovega oreha. Sedaj sem dober, lahko se poskusiva, kadar hočeš. Ne prestraši se zato, če ti povem, da sem Medlišek. Ne bi ti bil povedal, a ker si toliko pameten, da me pustiš v miru, tudi če sem ti pojedel pečenko, bodi! Saj lahko dobiš drugo kosilo. Če ti ga ne dá mati, pojdi k Selanu, he! Srečen, kdor lahko obeduje pri dveh mizah; reva, kdor ne more pri nobeni; vsekako sem ti pa moral povedati, koga ti je bila čast gledati pri obedu.“

Šimen spozna, da bi se dalo z Medliškom vendarle govoriti.

„Pa bi bil prosil“, reče za nekaj časa; „da si vzameš sam, to ni prav. Ne veš, da bi te bil zato tudi ustrelil, ko bi bil nagel.“

„Ali pa jaz tebe“, odreže se ročno Medlišek. „Toda čuj: meni je gotovo manj do življenja kakor tebi. Zato sem vedel, da se tebe ni bati. Nekaj bi te pač še prosil, ker vem, da si nekoliko moža. Sam izprevidiš, da pečenka brez pijače je šele pol kosila. Upam, da umeš, kako pogubljiva bi utegnila biti za to voda. Gotovo imaš pri sebi kak požirek. Ravnaj po pameti, pij najprej sam, potem daj meni, kolikor izprevidiš, da bi se mi prileglo.“

Šimnu je nekoliko ugajala rokovnjaška predrznost, nekoliko si je pa mislil, da bi bilo zaman vsako ugovarjanje. Ponudi mu steklenico žganja in opomni, da sam ne pije. Hlastno seže po nji Medlišek in v nekaj trenutkih je bila prazna.

„A, a, a, hvala Bogu rekel bi, ko bi se midva z Bogom še kaj poznala, tako pravim samo: dobro je bilo kot nebeška rosa. Gratias tibi ago, Bog ti povrni! Lačne nasitovati in žejne napajati je dobro delo, tako so rekli nekdej. Tudi nisem slišal še nikoli, da je morda greh postreči takim poštenjakom, kakor smo mi.“

„In ti da si pošten človek?“ začudi se Šimen.

„In ti nisi?“ zastavi mu zopet oni.

„O sebi ne dvomim, o tebi sem slišal že marsikaj, kar ni za poštenega človeka. Pa ne zameri!“

„Torej misliš, da nismo pošteni ljudje?“

„Skoro da ne.“

„Glej, in vendar mi ničesar ne jemljemo revežem, če nas pusté na miru, ampak le onim, ki imajo vsega zadosti ali celó preveč. Živeti moramo vsi.“

„Prav. Toda zakaj si ne služite vsakdanjega kruha kakor pošteni ljudje? Povej, prijatelj, ki si bil toli drzen in si me prvi začel tikati ter si se bahal z nekimi latinskimi besedami, povej, ali ni vaša poštenost ‚nonsens?‘“

„Kar si rekel sedaj, ne umevam; jaz tikam vsakogar, ker vsak pameten človek vé, da smo in da bomo vsi ljudje jednaki, če ne na zemlji, pa pod zemljo. Za drugo, kar si trdil, misli, kakor ti drago; če se nečeš prepričati, da je dobro, kar mi počenjamo, pomisli, da sem-tertja učinimo kakšno dobroto tudi one vrste, kakor jih imenuje svet dobrote. Da ti to dokážem, le jedno: Prosim, razodeni očetu, da mu sili Selan že čez glavo. Jaz na njegovem mestu bi se ga varoval.“

Šimen se prime za glavo. Kaj takega bi si ne bil mislil nikdar. Ti vrage res vidijo skozi vse zidove, sicer ne bi mogli vedeti stvari, ki so prikrite tudi največjim prijateljem.

Medlišek je skrbno opazoval Šimna. Takoj je videl, da je zadel pravo struno. Oči so se mu divje zasvetile. Kot najizvrstnejšemu dušeslovcu bilo mu je takoj vse jasno. Zato je nadaljeval:

„Prosim, povej Anici, da pridejo jutri zvečer tihotapci, Selanu pa reci, naj gre za Korenov Vrh pogledat, ali mu po noči ne sečejo smerek. Ko boš Anici pravil, kar sem ti naročil, poglej jo dobro. Morda bodeš opazil tudi ti — kaj bi ne! kar opažam jaz. Mogoče, da mi bodeš še kedaj za to hvaležen. Moje oko me ne prevari, mladina je pa dostikrat s štirimi očmi slepa.“

Te besede so Šimna tako prevzele, kakor bi ga bil kdo hipoma polil z mrzlo vodo. Slutil je njih pomen, slutil je, da utegne stari tolovaj vendar nekaj vedeti, in ta slutnja se mu je zavalila na srce kakor težek kamen, kateremu nikakor ni bil kos. Kakor sitna muha ga je obletavala misel: Pa ne da bi Anica koga — — — Ne, naprej si ni mogel misliti.

Ker Šimen dolgo časa ni rekel ni bele ni črne, spoznal je nasprotnik, da je tu res zadel v središče.

„Nikar se ne prestraši, golobec moj! Hudega ni sedaj še nič, morda tudi ne bo, a le tako stori, kakor sem rekel, in če boš videl prav, zvedel boš to, kar jaz že vem. — Škoda, da nimava več časa, marsikaj bi ti še povedal. Nisem se nadejal, da se dá s teboj toliko govoriti. Verjemi, da si mi prav vseč. Tudi jaz sem hodil v latinske šole. Še sedaj stavim, da bi umel polovico latinske maše, a naše življenje je vse drugačno, kakor si ga mislijo golobradi šolarčki. Pomisli, kako poje Schiller:

Ein freies Leben führen wir,
Der Wald ist unser Nachtquartier.

Škoda, škoda, da moram odriniti. Morda se še vidiya.“

Šimen je kar gledal zaraslega moža. Ta človek, tako si je mislil Šimen, ima pač žalostno preteklost. Pomiloval ga je v srcu, rekel mu pa ni nič.

„Še nekaj, prej ko se ločiva“, dé Medlišek. „Upam, da me ne boš izdal jeblajtarjem, saj Višenjci jim že tako niste prijatelji, če te pa veseli, ne branim ti, vеди, da se jih ne bojim.“

„Nič se ne boj!“ potolaži ga Šimen, zadržuje torbo in puško na ramo. „Zaradi mene te ne bodo ujeli. Zdravstvuj! Mudi se mi domov.“

„No pa pozdravi mi vse rojake in reci jim, da sem blizu. Zdrav!“ Zadnje besede je govoril že odhajajoč med grmovjem.

Šimen je bil vesel, da se je rešil nadležnega gosta. Zato se je slabe volje vrnil domov.

* * *

Zvečer je bila jasna jesenska noč, polna mesečine.

Nekoliko nad Višnjami, a bolj proti zahodu, se vzdiguje ne visok, pa kamenit hrib, gol in pust, kakoršnih je mnogo samo po Krasu. Preko hriba je slaba pot v gozd. Nekaj sto korakov od te poti na levo so precěj strme skale. Liscice imajo med njimi gnezda; varno zavetje pa ponujajo vsakomur, ki ga išče tod blizu. Od tukaj je po dnevu lep razgled v vipavsko dolino, na morje in po bližnji okolici. Nekaj korakov na ono stran se začinja zopet reber in ob rebri gozd.

Lepo je svetila luna po okolici. Blizu in daleč je vse tiho, le pod rebrom ali v Sanaboru kali ponočni mir kakšen nikdar ugnani ponočnjak, slednjič še njega omaga spanec, da si poišče pripravnega ležišča. Tu na vzvišeni planjavi je prav mrtvaška tišina. Kdo še ni občutil tihe groze na takem samotnem kraju? Ni treba, da bi moral baš verovati v strahove, obide ga vendar neko neprijetno mamilo; strahopetec bi pa mislil o slehernem šumu ali ropotu, da se javljajo duhovi iz prejšnjih časov.

Glej, tamle se giblje možka postava! Debelo gorjačo ima v roki, sicer stopa oprezno in tiho. S pota jo zavije v stran naravnost k imenovanim skalam. Lahno stopa, a noga se mu zastavlja kakor po grobeh . . .

Ljudje pripovedujejo, da so nekoč tu kopal železno rudo. Morda je to duh kakega rudarja, ki je umrl nagloma, ne da bi se bil spravil z Bogom. Morda je kdo, ki išče tod skritih zakladov. Modrikasta lučica gori na vrhu zemlje, kjer je zaklad. Kdor je tako srečen, da jo zagleda, vzemi molek in ga položi lepo okoli nje tako, da bo luč v sredi molka. Drugi dan pridi in našel boš molek na onem mestu, pod njim pa prav gotovó zaklad. Tako si pripovedujejo ljudje.

Mož je že med skalami. Nečesa išče, ker stika po vseh luknjah. Neke zveznje spravlja iz njih in se boječe ozira okoli sebe. Morda še koga pričakuje. Res, kakor črne sence pomikajo

se sem od gozda moške postave, po različnih potih sicer, a vse merijo k prvemu preiskovalcu lisičjih lukenj — k Selanu. Prišedši do njega, pogovoré se nekaj na tihem, pa mnogo ne; potem zadene vsak svoj zveženj in se izgubi ž njim v grmovje, kakor da ga je pojedla noč.

To so tihotapci. Do tu nosi duhan jedna družba, naprej ga odnaša druga. Selan jih preskrbuje s potrebnimi krepili in oddaje blago dalje. Stvar je sicer zelo nevarna, a tudi nekaj vrže; za dobro plačilo pa ni nikomur koža predraga, če je le iskrica upanja, da jo unese zdravo.

Podvelbom je že odbila ura polnoči. Počasi in zateglo so odmevali udarci po bližnjih hribih. Luči so ugasnile že skoro povsod. Stražniki gotovo tudi že spé; kdo bi vedno prežal na tihotapce, ki se ne bojé niti smrti!

Selan se počasi odpravi proti domu. Njegov posel je odpravljen; jutri zvečer bodo računali in šteli dobiček. Polagoma stopa mož po neprijetni poti nazaj v vas. Nič mu ni bilo bolj zoperno nego luna, ki mu je svetila prav predrzno naravnost v obraz, hoteč ga menda vprašati: Zakaj delaš to? Ali Selan se ni spomnil tega vprašanja, bal se je le, da ne bi imel sitnosti z jeblajtarji. Ko bi ga le videli sedaj zunaj

doma, takoj bi sumili, da je kaj pomagal. Zato bi mu bila temna noč ljubša.

Ko je prišel domov, dobil je Anico še po koncu. Jezil se je, da dekle ne počiva.

„Bala sem se, da se vam kaj zgodi“, reče, hoteča se opravičiti.

„Kaj bi se mi utegnilo zgoditi? Kaj ti veš, kod hodim. Nocoj sem bil pri Bajcu“, lagal je Selan prav na debelo, bojé se, da ne bi dekle zvedelo, kam hodi po noči, in ga morda po neprevidnosti ne izdalo.

„Sanjala sem prošlo noč, da vas je nekdo obstrelil. O, kako mi je bilo hudo!“

„Neumna sanjarica, pojdi no, pojdi spat! Mari misliš, da sem jaz tihotapec? Ni mi potreba še tega“, tolaži jo oče.

„Tako sem sanjala in oni dan sem brala, da vsake sanje niso prazne.“

„Anica, tebe bodo res bukve prehitro izmodrile. Šimen naj te vzame, pa idita v Gradec!“

„Kaj mislite, da bi me ne maral drug kakor Šimen?“ šali se Anica. Selan ni več slišal njenih besed. Zaprl je vrata za seboj in šel spat. Tudi njo je spanec kmalu zazibal v sanje.

(Dalje.)

K z v é z d a m.

Io riternai
Rifatto sì
disposto a salire alle stelle.

(Dante, *Purg. XXXIII.*)

Pesmij nékdaj skrivni glási
V prsih so mi zašuméli,
V davni dôbi, v mládi zôri
Preko srca v svet kipéli.

Tàkrat srce, zêmlji vzeto,
Zêmljo sámo je ljubilo
In v glasove pesmij svojih
To ljubezen sámo lilo.

Zêmlje sreča — svètla sreča,
Zêmlje vzôri — jásní vzôri . . .
Stráстно je vršala pesem,
Kakor slap ob skalni gôri.

A tolažbe ni zajela
Duša v burnih teh glasovih:
Le nemírov ji spočeli,
Strástij so in víher novih. —

K zêmlji z víška luč mogočna
Z zôro mi je prisvetíla,
Z zêmlje revne k zvezdnim dvôrom
Pôgled kálni obrníla.

Glas v uhó mi je zazvênel,
Da ga pomnim večne čase:
K zvézdam čustva, želje, dušo —
Pústi zémških pesmij gláse!

Ostrmèl sem . . . Kaj li mêní
V zvézdnih je doméh iskati?
Sreče! sreče! glas je šúmél,
Ki je zêmlja nima dati!

In prešínil mi je prsi
Božjih usten dih ljubeči,
In srcé mi je predramil
Sládkí šum o — pravi sréči . . .

K víšku je zakoprnélo,
K zvézdam, kamor glas je žélel,
Dalje še, kjer On stoluje,
Ki je srcu bíti vélel.

A potájni oni glási,
Ki so nékoč v njem šuméli?
K zvézdam, k zvézdam tudi ôni
S srcem bodo koprnéli!

Mih. Opeka.

Gospod, še mêne . . .

Za bratom brat — slovésna vrsta —
V svetišče stopa pred oltar,
Na ustnih prvi ‚Introibo‘,
Na cvètnih licih sréce žar.

Sladkó trepeče v prsih duša,
Srcé zaliva jim blagost:
K Gospodu jim hití stopinja,
Ki razsvetljuje njih mladost!

S solzámi nékoč truda seme
Sejáli so že v rôsnih dneh —
Kakó ne vriskaj danes duša
Ob dozorélih jim snopéh!

Za bratom brat — slovésna vrsta —
Jaz gledam njih sprevòd molcé:
Razgreva prsi koprnenje,
Drhteče tríplje mi srcé — —

Gospod, še mêne kdàj pokliči
Za brati v sveti šòtor svoj,
Da s čistim srcem, čísto rôko
Stojim, kot óni pred Teboj!

Da večno tvojo čast oznanjam,
Na zêmlji Tvoj okušam raj:
K oltarju svojemu privêdi,
Gospod, še mêne, prosim, kdàj!

Mih. Opeka.

Gornjigrad na Štajerskem.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal F. K.)

(Konec.)

Ker so ljubljanski škofje tesno sklenjeni z Gornjimgradom, omenjamo njihova imena: Žiga Lamberški (1463—1488), Krištof Rauber¹⁾, ki je bil tudi škof sekovski (1493—1536), Franč. Kacijaner (1536—1544), Urban Tekstor (1544 do 1558), Peter Zapoški (Seebach) (1558 do 1570), Konrad Glušič (1570—1578), Boltžer Radlic (do 1579), Janez Tavčer²⁾ (1580 do 1597), Tomaž Hren (1598—1630), Rajnald „Scarlichi“ (1630—1640), Oton grof Buchheimski (1641—1664), Jožef grof Rabatta (1664 do 1683), Žiga grof Herbersteinski (1683 do 1701), Ferdinand grof Kühnburški (1701 do 1711), Frančišek grof Kauniz (1711—1717), Viljem grof Leslie (1718—1727), Feliks grof Schrottenbach (1728—1742), Ernest grof Attemski (1743—1757), Leopold grof Petazzi (1761—1772), Karol grof Herbersteinski (1772 do 1787), Mihael baron Brigido, tudi nadškof (1788—1806), Anton Kavčič (1807—1814), Avguštin Gruber, pozneje nadškof v Solnemgradu (1816—1824), Anton Alojzij Wolf (1824 do 1859), Jernej Widmer (1860—1875), Janez Zlatoust Pogačar (1875—1884), in Jakob Missia (od l. 1884. naprej).

V Gornjemgradu so pogostoma stolovali ljubljanski škofje in vladali od tukaj svojo vladikovino, obstoječo iz župnij, ki so nekdam spdale pod samostan, ter so tukaj obhajali tudi

¹⁾ Od drugega naprej so vsi pokneženi.

²⁾ Rojen najbrž na Rečici.

tako imenovane škofijske sinode ali shode. Gornjigrad je imel od teh shodov precèj dobička, bolj pa še od mnogoštevilnega osobja na škofovskem dvoru. Že za drugega škofa Rauberja n. pr. je bilo dvornih služabnikov okoli 90. — Večinoma so prvi škofje tudi v gornjegrajski cerkvi pokopani. Popolnoma so se škofje preselili v Ljubljano l. 1783., ko je južna Štajerska za cesarja Jožefa II. pripadla labodski škofiji, katere sedež je bil v Št. Andražu na Koroškem.

Škofje so imeli kot knezi rimsko-nemškega cesarstva v Gornjem gradu sodno pravico (Hals- und Blutgericht), zaradi česar se je tu naselilo mnogo ljudstva. Prve hiše izvirajo od samostanskih ali škofijskih služabnikov, kakor kažejo še sedaj ohranjena nekatera hišna imena n. pr. Matija, Matiče, Jakl, Jurček, Tonček, Jošk, Natel, Marko, Lukan, Adam, Tine, Mihec, Florijan, Lekš (Aleksij), Matevžak, Francek, Blaž, Urbanček, Pavel, Mrkuš (Markuš), Kovač, Mlinar, Krznar, Firber (Färber), Žnidarček, Šloser, Tičer, Majer, Podkrajnik, Soldat, Mežnar, Vratar itd. Ti služabniki so namreč deloma že zaradi svojega posla stanovali zunaj in blizu samostana.

Ni znano, katerega leta je bil Gornjigrad povzdignjen v trg, vsekako pa ima zahvaliti ljubljanske škofje za svoj razvitek. Trg ima tudi svoj grb, namreč trolistno deteljo na modrem polju, katero zgoraj v obeh kotih zagrinjata beli zagrinjali; vsako zagrinjalo pa ima v sredi po jedno zlato zvezdo. Ne vé se, kako je nastal grb. Kakor običajno, imeli so tudi gornjegrajski

tržani razne pravice, katere so jim škofje potrjevali drug za drugim.

Najiminitnejša posebnost Gornjegagrada je veličastna stolnica, ki je največja cerkev labodske vladikovine. Zidana je v renesanškem zlogu, nekam podobna Petrovi cerkvi v Rimu. Dolga je 56 m, široka 15 m in visoka 28 m. Cerkev ima samo jedno ladijo, ob straneh pa ima po dve manjši in po jedno večjo kapelo. Na sredi ima ogromno, eliptično kupolo, katere visočina od cerkvenih tal je jednaka cerkveni dolgosti. Med najiminitnejše dragocenosti v cerkvi prištevati se smejo štiri umetniške stranske altarne slike, namreč: zadnja večerja, Kristusovo rojstvo, vstajenje in vnebohod, katere je naslikal slavni umetnik Janez Schmid iz Kremisa, zato „Kremser Schmid“ imenovan, leta 1774. in 1778. Vsak popotnik jih ogleduje in občuduje.

Cerkev je začel zidati l. 1752. škof Ernest grof Attemški, dozidal jo je pa njegov naslednik grof Leopold Petazzi l. 1760. Kot stavbeni mojster se imenuje Matija Persky; zidarji so bili večinoma Kranjci, drugi pa Nemci iz Gradca. Na pročelju postavljene kipe je naredil neki podobar iz Maribora. Zanimanja vredni so podatki o takratnih stroških za zidanje ogromne cerkve. Znašali so namreč stroški brez lesa za streho ter žganje opeke in apna le 17.287 gld. 31 kr., kar je po razmerju z današnjimi cenami zares malenkostna vsota. Stroškom je določila Kranjska 10.064 gld. 27 kr., Štajerska 5511 gld. Koroška 107 gld., gornjegrajska grajščina sama 1100 gld., drugo pa se je pokrilo iz pobožnih volil.

Sedanja cerkev stoji na torišču prvotne samostanske cerkve, katero so podirali od l. 1743. do 1757.; le zvonik, zidan l. 1671., je ostal od stare cerkve, ki je bila zidana v romanskem zlogu ter je imela tri ladije, katere sta delila dva oboka, vsak s peterimi stebri, in še dve kapeli. Ta zvonik so povišali l. 1837. za 7 m. toda še sedaj je prenizek in pogreša tovariša.

Kakor smo že omenili, imeli so ustanovniki in dobrotniki, gotovo pa tudi opati in menihi, pozneje pa ljubljanski škofje pod cerkvijo svoje rakve. To spričujejo mnogi grobni spomeniki, sedaj na južni strani v cerkev vzidani.

Vredno je truda, da se natančneje ozremo na te grobne spomenike. Razven spomenika ustanovnika samostanovega, Kager-a, so imeli v samostanski cerkvi svoja grobišča: „Ilschalch von Prekop“ (1229), gospodje Kacenštajn (Chazzenstein, 1243, 1246, 1359), „Freien von Sannek“ (1254, 1447) in „Thäler Ritter von Edlingen“ (1265). — Da so imeli tudi opati in menihi gornjegrajskega samostana tu svojo grobnico, ni težko sklepati. Od grobnih spomenikov one dôbe ohranjen je samo jeden kos, ki je vzidan

na južni strani cerkve z napisom: „Abb. ad montem Obernburg“. Izmed ljubljanskih škofov so bili v samostanski cerkvi pokopani: Žiga Lamberški (spomenik iz črnega marmorja je vzidan v župnijski jedilni shrambi v južnem zidu cerkve z daljšim napisom), Krištof Rauber, Franc Kazianer, Konrad Glusič (Glusitsch), Baltazar Radliz, Janez Taučer (teh pet je bilo pokopanih v kapeli svetega Andraža, imenovani „Sacellum Rauberianum s. Andreae“); Urb. Textor, Tomaž Hren in Žiga Schrottenbach. Razven teh je še iz stare samostanske cerkve pet grobnih spomenikov, dva z nemškim napisom, trije pa z latinskim, izmed katerih posebej omenjamo Kazianer-jevega, ker je zgodovinskega pomena. Kakor znano, je bil Janez (Hans) Kazianer vrhovni vojaški poveljnik cesarjev proti Turkom. Ker so ga dolžili izdaje, umoril ga je grof Nik. Zrinjski pri Kostanjevici na Hrvaškem.¹⁾ — Spomin na utrdbo cerkve s samostanskim poslopjem (ko je namreč škof Krištof Rauber l. 1517. dal napraviti zidove, stolpe in okope) vzbuja spomenik z napisom:

Christophorus Rauber Seccoviensis et Labacensis Epus. Comendator Admontensis muro et turribus munivit anno XPI 1517.

Vzidan je v južnem še ohranjenem stolpu nekdanje trdnjave.

Omeniti je še zaobljubljen kamen, vzidan tudi na južni strani cerkve. Ta je umetno izdelan relief, predstavljajoč križanje Kristusa in sv. Andraža ter ima napis:

Adoramus Te Christe et benedicimus Tibi, quia per crucem tuam redemisti mundum.

Divo Andreae dicat. 1527.

Najbrže je dal škof Krištof Rauber ta spomenik postaviti v kapeli sv. Andraža, katero je ustanovil sam.

V južnem delu sedanjega pokopališča je stala stara gotiška cerkev sv. Magdalene, katero so l. 1869. podrli ter namestu nje bolj proti sredi pokopališča sezidali sedanjo cerkev svete Magdalene. Pri stari cerkvi je stal svoje dni baje nunski samostan.

Južno od trga stoji na visoki skalnati štrlini Menine cerkev sv. Primoža in Felicijana, navadno imenovana po oltarju stranske kapele: sv. Florijan. Ta cerkev je stara, imenuje se že leta 1426.

Pod Velikim Rogacem celó na skrivnem stoji cerkvica sv. Lenarta, ki se imenuje že

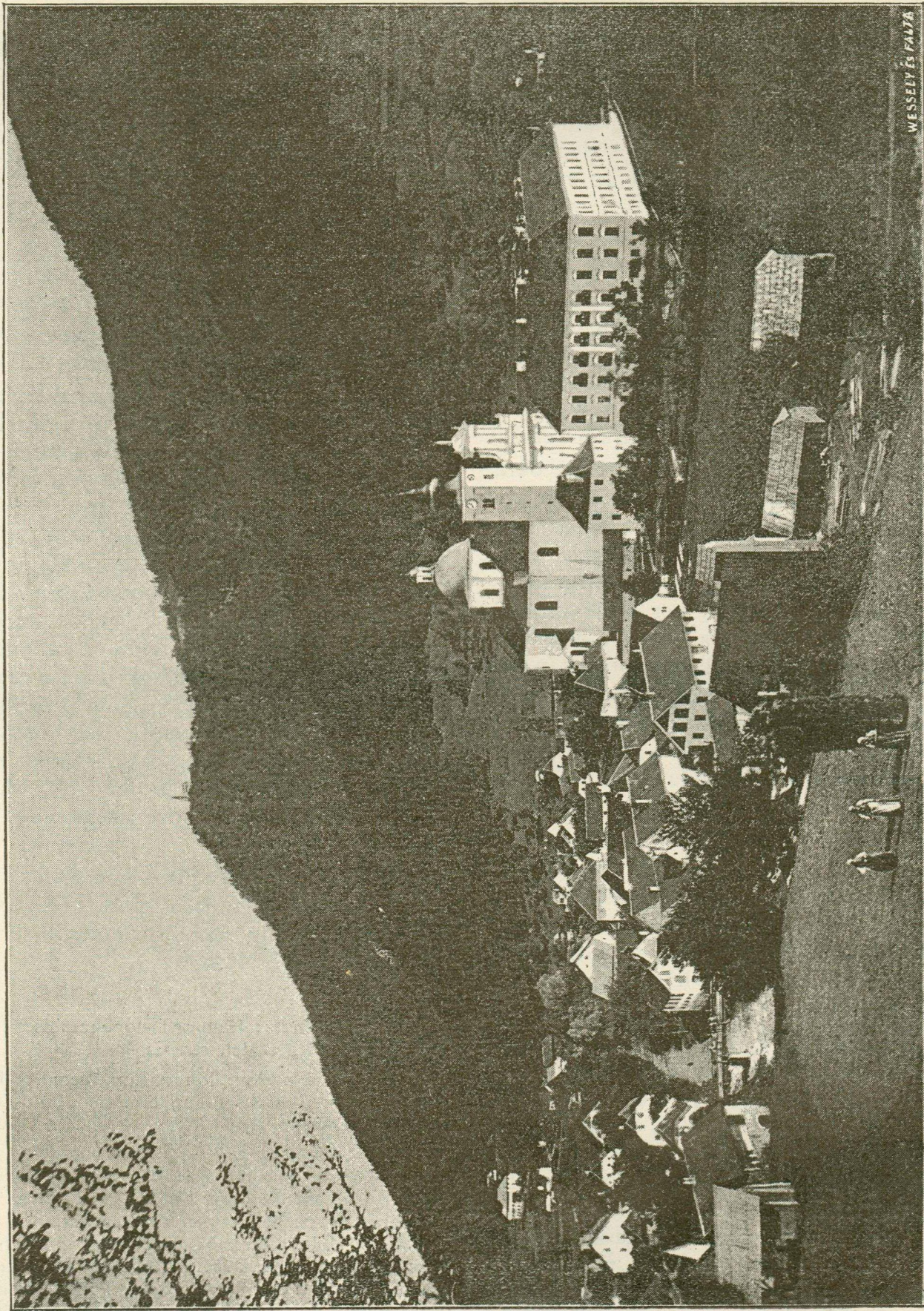
¹⁾ Spomenik ima sledeči napis:

Generosi D. Joannis Khažianneri Baronis in Khaczenstein et Flednick etc. statura qui miserabiliter in Costanovicza Croatiae periit. An. 1538 Oct. 25. aetatis suae anno 48.

l. 1426. Cerkev je zunaj oklenjena z železno verigo; znotraj pa visi na desni strani turška podkev, okovi za roke in noge ter veriga s

ključavnico, katere reči so bile skoro gotovo darovane v zahvalo za rešitev iz turške sužnosti.

Gornjigrad. (Po fotografiji Dav. Rovšeka.)

Omenjamo še četrto podružnico, namreč cerkev sv. Petra v Bočni, uro hoda proti vshodu, ki se imenuje tudi že l. 1426.

Gornjegrajska grajščina ima dve nadstropji ter je zidana v nepravilnem in proti severni

strani odprtem peterokotu, katerega jutranjo stran zapira cerkveno pročelje. Knezoškof Rauber je ves samostan prezidal ter ga je s cerkvijo vred leta 1517. utrdil z močnim obzidjem, s stolpi in globokim jarkom. Sedanji grad je jako

velik; v njem je krasno stanovanje škofovo s kapelo, potrebni prostori za oskrbništvo, okrajno sodišče, davkarija, beležniška pisarna, trirazredna ljudska šola, stanovanje za duhovnike, oskrbnika in nekatere uradnike. Med vsemi prostori se odlikuje velika dvorana, ki ima italijanska ognjišča, na stropu pa veliko alegorijo z bajeslovnimi podobami, v kateri se „Carniolia“ klanja ljubljanskemu škofu, držeča načrt gradú v roki. Od nekdanje utrdbe sta ostala samo dva stolpa, katera pa služita dandanes drugemu namenu. Prav tako je tudi nekdanji rov skoro celoma zasut; v severnem delu rova, ki leži sredi trga, napravil se je pred nekaj leti park, katerega lepo oskrbuje olepševalni klub.

Posestvo gornjegrajske grajščine zavzema velik del gornjegrajskega okraja in sega celó v sosedne dežele; meri pa 17.176 oralov 500 štirjaških sežnjev (ali nad 9884 ha), od katerih je gozda 10.694 oralov in 1200 štirjaških sežnjev.

V Gornjemgradu je od nekdanj sedež okrajnega sodišča, davkarije, notarja; tukaj je tudi trirazredna ljudska šola. Kdaj je bila ustanovljena, nismo mogli dognati. Vsekako pa je stara, zakaj škofje kot lastniki Gornjegrada so si prizadevali širiti omiko, ker se je množilo tudi trško prebivalstvo. Najbrže so duhovniki marijanskega kolegija učili tudi otroke v najpotrebnejših rečeh. Najstarejši podatek o tej šoli je iz leta 1796.; takrat je bila razpisana služba učiteljeva in organistova s 130 gld. plače. Ta jednorazredna šola je bila potem l. 1875. razširjena v dvorazredno in l. 1881. v trirazredno.

Podnebje je v Gornjemgradu precēj ugodno, zaradi tega je tudi mrljivost primeroma majhna. Vendar je l. 1646. tudi tukaj razsajala kuga, ki je spravila veliko prebivalcev pod zemljo, kakor kaže zapisnik tistega leta.

Po poslednjem ljudskem štetju je bilo v trški občini 797 prebivalcev, kateri se razven nekaterih uradnikov zavedajo slovenske narodnosti; celi gornjegrajski okraj pa je štel 15.394 prebivalcev. Za promet skrbi pošta, dohajajoča čez Mozirje od celjsko-velenjske železniške proge in od postaje Rečice. Podrobnosti prinašajo tudi seli iz Kamnika. Največja kupčija je tukaj z lesom, katerega razrezavajo v deske, ter ga plavijo po Dreti, Savinji in Savi v balkanske države ali ga pa po železnici razpošiljajo na Dunaj in v Trst. Denarni promet oskrbuje „posojilnica“, leta 1891. ustanovljena.

Nekaj se peča prebivalstvo z živinorejo, kolikor se more ob tukajšnjih gospodarstvenih razmerah, vendar ne v toliki meri, kakor bi smeli želeti in pričakovati. Samo sadjarstvo se je v novejšem času nekoliko povzdignilo z bok

primerne cene sadja. Živila, zlasti vino in mnogo žita, morajo se večinoma uvažati iz drugih krajev.

O verskem življenju ljudij pričajo cerkve, ki so večinoma prav vkusno opravljene. Ljudstvo spoštuje svoje duhovnike; takó se še Lenarčani nad Gornjimgradom hvaležno spominjajo meniha, ki je iz zadnje dobe samostana več let živel pri sv. Lenartu v prognanstvu in tudi umrl; za rajnega dadó vsako leto opravljati zadušnice.

O društvenem življenju pa pričajo: podružnica sv. Cirila in Metoda, čitalnica, požarna bramba; a tudi „Matica Slovenska“ in družba sv. Mohorja imata tu mnogo društvenikov.

Omenjamo še dva slavna rojaka iz Gornjegegrada in pa tukajšnjo pravljico.

V Gornjemgradu je bil doma Benedikt Kuripešič,¹⁾ kateri je l. 1630. potoval s poslanstvom nemškega kralja Ferdinanda v Carigrad kot latinski tolmač. Svoje potovanje je obširno popisal v knjižici „Itinerarium.“²⁾ Macun pravi: „Ta potopis ni (nikakor) samo suhoparno naštevanje krajev, skozi koje je hodilo poslanstvo. Vsaki čas prispodablja, kako so morali neki kraji mesta in vasi nekdanj biti v veliko večjem blagostanju. Veliko pripoveduje zemljogospodarskega itd.“ — Kuripešič je izdal o tem potovanju še drugo knjižico: „Eine Disputation.“³⁾ Najbrž je imela višji namen, da bi opozorila evropske vrstnike na grozno stanje vshodnih kristijanov. (Obširnejša razprava je v Macunovi: „Književni zgodovini slovenskega Štajerja“ stran 15, 22.)

Kuripešič je še spisal kot tolmač v Carigradu tudi dva latinska spisa.⁴⁾ Kuripešiča je kralju Ferdinandu najbrž priporočil za tolmača ljubljanski škof Hren.

¹⁾ C. Schmutz: Historisch-topographisches Lexicon von Steiermark, 3. del, str. 64

²⁾ Popolni naslov: Itinerarium Wegraiss Kün. May. potschafft, gen Constantinoel, zu dem Türkischen Keiser Soleyman. Anno XXX. — MDCXXXI, v mali četverki, str. 64.

³⁾ Popolni naslov: Eine Disputation oder Gespräch zwayer Stalubben, so mit Künigklicher Maye. Botschaft bei dem Türkischen Keyser zu Constantinopel gewesen. Die weil sy allda in ihrer beherbergung, von dem Türcken verspert, beschehen, Darinnen alle gewonheiten, Brauch, Glaub, Ordnung und Landsart der Turkey gemelt wirdt. Von Herrn Benedikten Curipeschitz vonn Obernburg obgemelter Botschaft Lateinischen Oratorn (sowie er von gedachten Stalubben alda heimlichen gehört), beschrieben, gantz nutzlich zu lesen. Knjižica je v četverki in ima najbrž 31 str.

⁴⁾ Natisnjena sta v delu: Gevay, „Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Oesterreich, Ungarn und der Pforte im 16. und 17. Jahrhunderte.“

V Gornjemgradu je bil rojen tudi Danijel a S. Clara¹⁾, iz reda bosonogih Avguštincev, kateri je spisal te-le knjige:

1. *Philosophia universa juxta mentem Doctoris angelici D. Thomae Aquinatis.*
2. *Tractatus Theologiae quinque. I. de ultimo fine hominis. II. de Voluntario et Involuntario. III. de actibus humanis. IV. de virtutibus et peccatis. V. de jure et justitia.*
3. *Quaestiones theologico-morales, quae ordinarie Romae dantur in examine pro cura animarum.*

Drugih podatkov iz življenja tega pisatelja nam žal nedostaje.

Pravljica.

Na vshodu od Gornjegagrada je hrib, kate-rega narod imenuje „Gradišče“. Tukaj je stal baje nekaj mogočen grad, o katerem sedaj ni več sledú; pač pa se o njem pripoveduje ta-le pravljica:

V vznožju holmca ima kmet Adam posestvo. Gospodinja Adámka je hodila navadno na Gradišče iskat in nabirat drv. Nekega dné išče žena z otrokom v naročju zopet drv, a ne najde jih, dasi prehodi ves grič. Naposled pa zapazi votlino polno drv. Vesela, da jih tukaj dovolj naloži, gre v votlino. A ni ji možno priti do drv, ker se ji vedno odmikajo. Hipoma izginejo drva, in žena obstoji pred velikimi vrati. Tu stražita dva psa, katerima šviga ogenj iz očij in gobcev. Kmetica je vsa prestrašena in rada bi zbežala, a prepozno je. Vrata se odpró in žena je — nevedé kako — v sredi prekrasne sobe. Od tod je stopala iz sobe v sobo. Povsod je bilo vse tako lepo in krasno, da je kar strmela. Tukaj je bilo tudi mnogo kadij s zlatom napolnjenih. Ko prehodi in ogleda vse prostore, pride do zlatih vrat. Tudi ta se odpró

¹⁾ I. B. v. Winklern: Biographische und literarische Nachrichten von den Schriftstellern und Künstlern, welche in dem Herzogthume Steiermark geboren sind, etc str. 26.

in, oj čuda, pri zlati mizi sedi zakleta devica, zgorej človek, bel ko sneg, spodej pa ostudna kača. Zapazivša ženo, reče ji prijazno: „Naberi si zlata, kolikor hočeš.“ Kmetica odloži otroka ter si nadene zlata, kolikor ga je mogla nesti. Sedaj se tudi vrata odpró, in žena je v votlini. Tukaj se spomni otroka in hiti nazaj, pa zaman išče vrat, ni jih več najti.

Vsa žalostna gré vprašat gospoda župnika, kaj ji je storiti, da dobi otroka nazaj. Ko župnik vse sliši, veli kmetici: „Idi čez leto dnij, ravno tisti dan, uro, minuto in sekundo v tisti kraj; najdeš zopet votlino. Pojdi vanjo, pa ne ozri se!“

Ko preteče leto, gre kmetica ob določenem času na Gradišče in takoj najde votlino. Ko po votlini dalje stopa, začne pokati, grometi in bliskati se, da je groza. Žena pa, pomneča župnikov svèt, ne ozre se kar nič.

Ko pride do vrat, strašno zarjoveta nad njo psa čuvaja. Ali ona se tudi sedaj ne splaši, temveč odpre vrata. Tukaj najde otroka, ki se je igral z raznimi dragotinjami. Takoj ga vzame in odide. Zakleta devica milo zaplače ter reče: „Da bi bilo dete le še dva časa od polovice do sedaj ostalo tukaj, bila bi jaz rešena. Sedaj mi bo pa še dolgo, dolgo trpeti.“

Ko pride kmetica, ki je dalj časa po votlini iskala izhoda, poznal je ni nihče več. A tudi njej so bili vsi ljudje neznani. Le povedati so vedeli, da je pred davnim, davnim časom na Gradišču izginila kmetica Adámka.

Zopet je preteklo mnogo let. Kmet Adam gre nekega dné na travnik kosit. Kar zasliši glas: „Rósi, rósi!“ Ko se ozre, zagleda prezalo deklico v tri četrt belo, v četrt pa črno. Kmet se tako prestraši, da ne vé, kaj bi storil. Deklica pa mu žalostna pravi: „Ti si bil rojen, da me rešiš; a nisi storil, kar sem ti velela. Tvojega roda rod (za rodom) bode sadil drevesce, katerega tretje bruno bode dalo zibelko, v kateri bode spavalo dete, ki me bo rešilo.“ Nato izgine. V Gradišču pa od te dôbe večkrat čudno buči in bobni.

Potovanje križem jutrove dežele.

(Piše dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Ni bilo pol ure, že zasliši Kristijan govorenje po stopnicah. Bila sta nosača ali fakina, ki sta vprašala, kje je zabo. Ko jima ga pokažejo, prideta blizu, jeden se vsede nanj in oba se začneta pogovarjati prav brezskrbno, kakor

bi se jima kar nič ne mudilo. Kristijan pa se je tedaj kuhál v soparu in potu, pa težko pričakoval, kaj bode. Ni bilo treba čakati dolgo: nosača dvigneta zabo, potisneta do stopnic, potem pa valita po stopnicah navzdol. Grozno je bilo jetniku v tem stanju: sedaj je bila glava spodaj, sedaj je ležal vznak, sedaj je bil z glavo

naprej, na to je bila zopet glava na dnu — —; tako je šlo, dokler ni bil zaboj na vozičku pred vrati. Pajer trdi še dandanes, da ne more povedati, kaj je takrat prestal. Seveda ni bil vajen takega kolobarjenja po stopnicah, zato mu je delo tako hudo.

Prva muka je bila prestana, ko položita zaboj na voziček in ga peljeta po „Corsu“ (veliki ulici) proti ladijestaji. Kristijan je videl nekoliko skozi male luknjice in poznal, kod ga vozita. Mislil si je: „O, vi Tržačani ne veste, kakšen zaboj se vozi mimo vas!“ Postreščka prepeljeta zaboj najprej na agencijo k odpravniku, ki je bil prevzel posel, da ga odda na ladijo. Tu je bilo treba tehtati zaboj, da potem pride na ladijo. Pa glej spaka! Zaboj je tehtal 40 funtov več, kakor je bil povedal naš mož. Povedal je bil namreč samo svojo težo, pozabil pa, da ima tudi zaboj težo. Kaj pa sedaj? Odpravnik je bil v zadregi, ker se ni vjemala teža, finančar pa je zahteval, naj se zaboj odpre. Kristijan je čul to govorjenje in ugibanje, pa se silno prestrašil, češ, kaj bode, če zaboj res odpró in v njem najdejo beguna. Urno sklene, da si pomore s silo. Odveže od sebe vrv, s katero je bil močno privezan, prime v roko kratko pa težko palico, katero je bil vzel s seboj, in sklene planiti z vso silo ven, s palico mahnuti na desno in levo, ko bi ga kdo hotel zgrabiti, in tako uiti. A ni bilo potrebno. Odpravnik ni pustil, da bi se odprl zaboj, ampak rekel je, da bode razloček v plačilu za 40 funtov poravnal prejemnik v Aleksandriji. Skliceval se je na to, da ga je oddajalec prosil, naj zaboj gotovo odda, kar je tudi obljubil. Kristijan je zahvaljeval v srcu poštenega in zvestega odpravnika, pa se tudi oddahnil, zakaj zopet je minula huda nevarnost. Čutil je še, da so nekaj pisali na zaboj, potem pa velí odpravnik, naj fakina hitita, ker samo za jedno uro je še časa; ura je sedaj osem, a ob 9. uri že odide parnik. Moža vzdigneta zaboj in ga vržeta na voz, da so se jetniku pretresle vse kosti. Fakina sta klela po laško zaradi take naglice pa vlekla voz proti Molu San Carlo. Tam porineta zaboj raz voz, potem pa ga valita po mostu na ladijo. Jetnik se je prekucaval sem in tje, kakor poprej po stopnicah. Tu se oglasi prvi mornar ter se začne hudovati, zakaj sta pripeljala to blago tako pozno, ko skoro že odhaja ladija, in bilo je zopet dovolj prepira. Ko se ustavi zaboj, denejo okoli njega vrv, na to pa pade nanj težka veriga, s katero dvigajo blago kvišku, da ga potem spuščajo v nižavo, v notranje prostore ladije. Sedaj se potrese zaboj, močni stroj ga dvigne kvišku, kakor bi maček zgrabil malo miško, mornar zavpije, veriga zarožlja in se odvijje, zaboj pa trešči v skladišče na druge zaboje. Naš jetnik je imel ne-

znosne trenutke. Vrtelo se mu je v glavi, in ko je padel zaboj na tla, pretresel se je tako, da bi bil skoro zavpil od bolečine. Tu ga prevzame omotica, da se ni zavedel dalje časa. Vzbudi ga še le zvonec, ki je proti večeru klical k južini. Sedaj je bilo po ladiji mirneje; le kolesa so ropotala, morska voda je lahno pluskala ob ladijo, ki je urno drčala proti Egiptu.

Ni težko misliti si, v kakšnih prijetnostih je bil naš popotnik. V malem prostoru se mu je zrak hitro izpridil, zlasti, ker v globočini ladije že tako ni dobrega zraka, pač pa dosti smradú; vroče mu je prihajalo, soparica je pritiskala na glavo in mu gonila hud pot na čelo. Skoro bi se bil kesal, če bi ne bil mislil, da je vendar prestal najnevarnejšo pot, na kateri bi mu bilo najlože vse izpodletelo.

Zaboj je bil prirejen tako, da bi se bil dal pokrov odpreti od znotraj, ko bi ga kaj ne zaviralo od zunaj. Kristijan je upal, da bode lahko odpiral svoje bivališče in si tako lajšal vožnjo. A upanje ga je goljufalo, ko je poteklo nekaj ur, odkar se je bil zavedel, začuti vedno hujše bolečine v kolenih. Noge je imel sključene, zato je kri zastajala v njih in mu delala neizrekljive bolečine. Tu misli, kako bi si pomagal iz tega silno sitnega stanja. Poskuša privzdigniti pokrov, toda ni ga mogel, nepremagljiva moč ga je zadrževala. Mornarji so bili namreč potisnili zaboj k drugim zabojem prav tesno pod krov ali magacinsko streho, zato se naš junak ni mogel ganiti iz zapora. Da bi bolje spoznal, kako je, prižge svečico; tako si malo posveti in tudi pogleda, koliko je ura. A kmalu jo ugasne, zakaj našel ni nič ugodnega, zrak je bil pa že dosti slab tudi brez luči. Ura je bila sedem zvečer.

Tako je bil Kristijan zares v žalostnem stanju, katero je jedino zato prenašal rajši, ker si je bil sam kriv. Prvo noč je prebil bolj v nekaki otrplosti in omedlevici, kakor v spanju. Bolj se je zavedel drugo jutro, ko so jeli mornarji sem in tje hoditi in čediti vse prostore. Oglasila se je lakot, in Kristijanu ni bilo težko pomagati si, ker je imel s seboj dovolj živeža. Toda kmalu se je oglasila druga nadloga, nič manj huda kakor zapor, morska bolezen. Pisatelj teh vrstic je opisal to bolezen na drugem kraju; reče lahko, da ima popotnik prav dovolj, ako ga krepko prime. Kristijana je tlačila ves drugi dan in tretji dan dopoldné, dokler se ni ladija ustavila ob otoku Krfu. Upal je, da pride sedaj rešenje. Mornarji so odprli magacin in vzeli to, kar je bilo treba oddati na ta otok. Naš zaboj so sicer nekoliko odrinili drugam, toda jetniku ni še posvetila prostost. Ko je odrinila ladija naprej, poskušal je kmalu, ali bi se dalo odpreti, a ni se dalo. Samo toliko

je bil na boljem, da je dobival skozi odprtino nekoliko več zraka, pa da je videl nekoliko svetlobe skozi okence.

Še dva dni in dve noči je mučila Kristijana nenavadna ječa. Ladija je prišla že blizu Aleksandrije in mornarji se pripravijo, da oddadó prtljago odhajajočim potnikom. Odpró magacin; prestavijo nekaj zabojev in med temi je bil tudi Kristijanov zaboj; postavijo ga po sreči na prost kraj. Bilo je ob 8. uri zjutraj, čas zajutrka, ko ni bilo nobenega človeka v shrambi. „Hajdi iz te nesrečne zaprtije!“ zakliče si Kristijan, odpre pokrov, privzdigne — in po mnogih dnevih mu zasije svetloba, pluća pa dobé zraka, v kakoršnem more živeti človek. A — kaj je to! Ko hoče stopiti na noge, ne more. Kolena so kakor uklenjena, noge mu odpovedó. Malone omahne in pade na tla, ko se hoče prestopiti. No, kadar je sila velika, dobi se moč sama ob sebi. Tudi Kristijan se posili na noge, poravnava si obleko, umije se, zapre zaboj in se polagoma povspne kvišku po železni lestvici do zgornjega magacina, kjer je bila lažja in rahlejša prtljaga. Tu se mu ni bilo več bati, zakaj ko bi ga našli, lahko bi se izgovoril s tem, da je imel opraviti pri prtljagi. Zares se je znal urno izgovoriti dvema mornarjema, ki sta ga čudeč se gledala, češ, zakaj je oblečen tako čudno, in vprašala, ali ne želi morda prtljage. — Ko pa pride vrh krova in ga obsije svetloba, bliščalo se mu je, da skoro ni mogel vstrpeti. Počasi se priplazi do bližnje klopi, sede in sope z globokim dihanjem vase čisti zrak. Sedaj se je zavedel popolnoma, da je rešen. Da bi se pokrepčal, poprosi kuharja, naj mu prinese malo juhe. Ta se začudi, ko zagleda grozno prepa-

lega Kristijana. „Ej, morska bolezen zdela človeka, dragi moj; jaz pa nisem vaju morja.“ Juha mu je dobro teknila in polagoma so se mu vračale moči. Ko prebije tu jedno uro, naroči si krepko kosilo in pa še črnega vina. To je bilo zdravilo, ki je pomagalo v kratkem času. Ko zagledajo po kakih dveh urah svetilnik aleksandrijski, bil je naš Pajer popolnoma dober in si želel, da bi bil čim najpreje na suhem. Arabci so hiteli z malimi čolni proti veliki ladiji, da bi odpeljali potnike, in kmalu se je pogodil tudi Pajer z jednim izmed njih, skočil v čoln in bil v četrto uri na suhi zemlji. Nevarna vožnja v zaboju je bila srečno končana.

Prva skrb je bila, da dobi z ladije zaboj. Zato se popelje urno h gospodu Žveglju in ga poprosi, naj vzame s konzulskim služabnikom zaboj, da ne bi ga odprli na carinskem uradu. Konzuli imajo namreč pravico, da jim zabojev in zavojev ne odpirajo. Pajer se ni bal brez vzroka, da bi ne bilo dobro zanj, ko bi odprli zaboj vpričo njega. Gospod Žvegelj mu je storil uslugo, vzel zaboj, a ni molčal o tem, kar se je bilo dogodilo. Še tisti dan so vedeli po mestu, da se je nekdo pripeljal v zaboj; vse se je temu čudilo, in Pajerja so hodili gledat kakor največji čudež. Bil je junak, o katerem se je povsod govorilo in pisalo. Zaboj je bil razstavljen tri dni, in ljudje so kar vreli skupaj, da so si ga ogledali. Zahtevali so sicer na broderskem uradu, naj doplača voznino, a naposled so mu izpregledali tudi to plačilo. Pajer zatrjuje, da bi se ne vozil drugič na ta način, ko bi mu dali za to tudi celo Aleksandrijo.

(Dalje.)

Književnost.

Hrvaška književnost.

(Piše Janko Barle.)

Knjige društva sv. Jeronima.

Kakor vsakega leta, izpregovoril bodem tudi letos nekoliko o knjigah društva sv. Jeronima, in sicer tem rajši, čim bolj se to društvo od leta do leta razcvita in širi med narodom. Društvo je prekoračilo že deset tisoč udov, ker jih ima po zadnjem izkazu 10.549, kar je izvestno lep napredek, če se pomisli, da se nekoliko let kar ni moglo ganiti. Zahvaliti je za to največ marljive poverjenike društvene, še več pa so v to pomogle knjige, katere društvo izdaje. Oglejmo si jih malo!

Štiri so po številu. Prva je:

Danica. *Koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga za god. 1894.* — Osmerka. Stranij 224.

Cena 25 novč. Sicer je na Hrvaškem jako mnogo koledarjev, (samo Hartmanova knjigarna jih izdaje kakih pet), vendar je Danica hrvaškemu narodu najbolj priljubljena in med njim najbolj razširjena, ker drugače se ne bi tiskala v 40.000 iztiskih. Poleg navadnega koledarja čitamo tukaj letopis društva, (o tem sem že poročal v „Dom in Svet“-u) in imena novih članov, katerih je priraslo v jednom letu 736; a potem sledi zabavno-poučni del. Opisuje se v jedrnatem članku slovesni dogodek v krščanskem svetu — petdesetletnica škofovanja Leona XIII.; opisuje se mesto Mostar, katero nam pokazujeta tudi dve primerni sliki, poučuje se narod, kako naj si nasadi ameriške trte v vinogradih, in tolmači novi avstrijski denar. Krajiškega popa Josu srečamo zopet v črticah: „Iz krajiškega posijela“, v katerih nas on na izviren način, a v lepi preprosti besedi

uči in zabava. Večja povest je: „Raspikuća“ (Zapravljivec), katero je napisal Fr. Sudarević. Vsakdo tu lahko spozna, da treba drevo vzravhati, dokler je mlado, in zle navade in nagnjenja v človeku še za rana izkoreniniti, drugače se razvijejo v pogubne strasti. Pripovedka je jako poučna, jezik je lep, tudi pripovedovanje še dokaj spretno, tako da bode izvestno narodu povšeči. Tudi dva prevažna dogodka med hrvaškim narodom, katera sta se lani vršila: prenos Draškovičevih kostij in pa odkritje Gunduličevega spomenika, sta tu na kratko opisana. Večji spisi so še: „Krištof Kolumbo“, „Žigice“ (žveplenke), „Uzgajajmo djecu“, a potem sledi nekoliko o Kneippu in pa nekaj gospodarskih drobtinic. Ko se kratkočasnicam malo nasmejaš, zveš še, kako bode l. 1894., kar preproste čitatelje jako zanima, in kje bodo semnji v novem letu. Torej berila dosti za vsakoga! Že zato, ker je Danica tako razširjena in roma od roke do roke, naj bi bili v Daniči vedno naizbranejši članki.

Velik korak v napredku je napravilo društvo s prekrasnim molitvenikom duhovna družbe Jezusove Antona Kanižlića, katerega naslov je: **Pobožnost molitvena na slavu presvetoj Trojici jedinomu Bogu i na čast blaženoj Djevici Mariji i svetima.** 8°. Str. 653. Cena 1 gld. — V hrvaški književnosti nimamo toliko dobrih molitvenikov, kakor v slovenski, posebno večjih ne in popolnejših, zato je dobro došel ta izvrstni molitvenik, kateri se bode po društvenem potu najlože razširil na vse strani hrvaške domovine. Molitvenik ni nov, bil je že pred več leti razširjen posebno po slavonskih straneh Hrvaške, vendar oni iztisi so se že porazgubili, zatorej je trebalo misliti o novem izdanju. Izdanje je priredil kanonik zagrebški dr. Fr. Iveković po onem izdanju, katero je izšlo l. 1813. v Budimu. V knjigi niso le molitve, ampak tudi — kar je važneje — premišljevanja za vsak dan v mesecu, napisana v duhu sv. Ignacija (o zadnjih stvarih človekovih). Posebno lepo je sestavljena pobožnost pri sv. maši, katere obredi se tudi prav jasno tolmačijo. Obširna in koristna sta tudi sestávka o sv. spovedi in svetem obhajilu, za katerimi sledé razne molitve in druge pobožnosti k sv. Trojici, Mariji, svetnikom itd., a na koncu je dodan katekizem, kateri se rabi v III. razredu ljudskih šol. Ta molitvenik bode narod veselo sprejel, ker je posebno pripraven za domače berilo in pobožnosti, a tisek je razločen in velik, tako, da si bodo ž njim služili tudi oni, kateri slabeje vidijo. Krasi ga lepa barvana slika, a dobi se lahko tudi vezan.

Tretja knjiga so: **Ptice.** Napisao Dav. Trstenjak. — 8°. Str. 100. Cena 20 novč. To je že tretji zvezek Trstenjakovega dela, v zbirki: „Životinje“, kar jih je izdalo društvo, pa sedmi. Knjižica ima vse one vrline, katere sem omenil že o prvih dveh zvezkih. Pripovedovanje je kratko, poljudno, umevno,

ob jednom jako mikavno, da knjižico le nerad deneš iz rok, dokler je nisi prečital. Spominja te v mnogem na našega nepozabnega Erjavca, od katerega se je tudi Trstenjak učil. V knjigi se opisuje posebno kos s sorodniki, potem vranja rodovina, žolne in divje kokoške. Cela knjižica o pticah bode prav lepo in poučno delo.

Zadnja knjižica slôve: **Fabijola ili drevni kršćani.** Preveo Ivan Gojtan. — 8°. Str. 56. Cena 15 n. Drobna knjižica — najbrž prevod iz ruskega — govori o onih žalostnih, vendar za krščanstvo tako slavni časih, ko je tekla v potokih krščanska kri za Jezusa. Dejanje se vrši za cesarja Dioklecijana, ko je krščansko seme, razsejano po vseh tedaj rimskih krajih, pognalo že bujne klice v vseh slojih naroda. Dejanje ni posebno zamotano, vendar zanimivo; v knjižici je mnogo lepih naukov in zlatih resnic. Knjižica je primerna posebno za mladino.

To je sad, katerega je letos obrodilo bratovsko nam društvo, kateremu želimo, da bi se vedno tako lepo razcvitalo in razširjalo, kakor se je počelo v zadnjih letih.

Nesudjenica. Epska pjesan. Spjevao Tugomir Hrvat Bošnjak (Tugomir Alaupović). 8°. Str. 91. Cena je 40 novč. — Pred kakima dvema letoma se je pojavil v hrvaški književnosti mlad pesnik Bošnjak, katerega pesmi, zložene v bolj narodnem duhu, so zanimale vsakega prijatelja lepe knjige. To je bil Alaupović, kateri je že l. 1892. zložil v „Viencu“ omenjeno pesem, katera je nedavno izšla v posebni knjižici. Že tedaj sem mislil nekoliko izpregovoriti o njej, a ker nisem storil tedaj, bodem pa sedaj. Vsebina je po priliki taka: Abegzada, jedinica Osmanbega, žaluje v prvem spevu za Sinjaninom Gavranom, v katerega se je zagledala mlada, ko je jahal mimo grada. Žaluje, toži, saj je minulo že pol leta, da ni ničesar slišala o njem. V drugem spevu prihajajo k Osman-begu gosti Mehmed-beg, Kovačević Ramo in pa Ibro od Gradačca grada, da izprosijo lepo Abegzado. Vsi so mili staremu begu, pa zato obljubi hčerko onemu, kateri bode največji junak v junaškem „mejdanu“. Najpopreje so metali kopje, potem kamen, a nazadnje zajahalí konje, ali povesod je bil prvi Ramo, zato mu je tudi rekel stari beg, naj izbere tisoč svatov in pride po deklico. Gledala je vse to sirotica Abegzada, katera je gori na čardaku vezak vezla:

Kolko puta iglicom prometne,
Tolko puta i uzdahne tužna.

Brat Alil, da jo razveseli, vzame tamburico in zapoje pesem in pové sestri, da se je njen Gavran zaročil s hčerko sinjskega poglavarja. Ona tega ne veruje, „ta junak vjere ne će pogaziti“, in nameni osloboditi iz ječe Pavla barjaktara in ga poslati h Gavranu. V tretjem spevu napiše mu

pisemce in pošlje Pavla h Gavranu. V četrtem spevu dobi Gavran list in zbira vojsko, da oslobodi Abegzado. Stara mati ga pregovarja, naj pusti Turkinjico, in pri tej priliki pové mu tudi, da je imel brata Rado, katerega so Turki kot dete ukrali, a brat je imel kakor on zlato svetinjico okrog vratú. V petem spevu pride Ramo po deklico z veselimi svati. Ali ko so šli čez goro Karaulsko, napadel jih je Gavran in oslobodil Abegzado. Minulo je leto dnij. Ko nekoč ni bilo Gavrana doma, udaril je Ramo na njegov grad Prelog, zaplenil Abegzado in ujel Gavrana, kateri je odhitel, ko je to zvedel, brez orožja za njim. Abegzada je skočila v zdvojnosti v vodo Lašvo, a Gavrana je oslobodila neka Jelica. Ramo se tudi nekaj spominja o nekem bratu, a stari njegov sluga umre, ko mu baš hoče povedati bratovo ime. Ramo pozove Gavrana na junaški mejdan (dvoboj). Ko sta se dolgo bojevala na liranjskem polju, ranil je Gavran Ramo, a ko se je onesvestil, pregledal mu je rano in pri tem zapazil zlato svetinjico na prsni — in tako spoznal brata. Objameta se in odideta na grob Abegzade, kjer sta se zavezala, da bodeta odslej živela bratovsko med seboj:

Brat će bratu ljepo pomagati,
Brat se bratu u potrebu naći.

To se pripoveduje v šestem in sedmem spevu in završuje z zahvalnico starca puščavnika, kateri hvali Boga, ker sta se brata naposled vendar poznala.

To je kratka vsebina cele pesmi.

Kakor se precej vidi, Abegzada „Nesudjenica“ ni niti glavna oseba v pesmi, niti ni hotel pesnik opevati samo nje. Njegov namen je plemenitejši: združiti Hrvate in sicer kristijane z mohamedanci. Zgodovina pokazuje, da sedanji bosenski in hercegovinski mohamedanci niso naseljenci, nego so nekdanji prebivalci teh pokrajin, največ preostanki Bogomilov. Ker jih ni razsvetljevala luč prave vere, niso se neustrašeno uprli divjim sovražnikom, ampak premenili svojo vero, da ostanejo na svojem posestvu. Jezik jim je ostal isti, običaji isti, le strast in sovraštvo sta se še podvojila, katera sta kipela že preje proti njihovim krščanskim bratom. Tako je ostalo do nedavna, ko jim je krščanska raja

postala jednaka. Res jim je bilo težko odreči se staremu gospodstvu, nu, omika tudi pri njih napreduje, začeli so se zavedati, in mnogi od njih priznavajo se za to, kar so — Hrvate. Pesnik je hotel pospešiti slogu in nam lepo predstavil sovraštvo in boje med rodnima bratoma, katera se pa naposled vendarle premeni v ljubezen. Seveda se to ne bode zgodilo, če mohamedanom naposled ne prisije prava luč sv. vere. — Ta predmet je obdelal pesnik dokaj srečno. Sicer se nam zdi marsikaj čudno in nenaravno (primer ne bodem navajal), vendar treba pomisliti, da je pesnik peval v duhu narodne pesmi, peval je tako, kakor peva narod. Doslej je popeval na takov način jedini Luka Botić, in njegovo „Pobratimstvo“ je v marsičem podobno „Nesudjenici“. Tudi on je hotel v Pobratimstvu, kakor veli Marković, napraviti most čez prepad, kateri deli hrvaški narod na dva protivna sveta. Na osnovi narodne junaške in ženske pesmi se je napravila tukaj romantična epska pesem, povse v narodni obleki. Pesnik je rabil narodni deseterec in tako bodi. To je naše. Moram reči, da se človeku prsi širijo, ko čuje oni krasni jezik: blagoglasen, jedernat in okrašen. To ti je narodna pesem vpopolnjena, razširjena. Na tem temelju naj bi se razvijalo romantično umetno pesništvo!

Pesnik je vsekako jako dobro zadel, koliko v izbiranju predmeta, toliko v načinu pevanja. A ker je mlad, pričakuje hrvaški narod še mnogo od njega. Bog daj, da bi še dolgo bogatil hrvaško književnost!

Ostala nam je od lani še jedna knjiga Matice Hrvaške, katero naznanjamo sedaj čitatelju: *Plutarhovi izabrani životopisi znamenitih Grka i Rimljana. Dio prvi. Životopisi znamenitih Grka. Preveo, uvodi bilješke napisao Stjepan Senc.* — 8°. Str. 296. Cena za ude „Matice Hrvatske“ 1 gld., v knjigarnah 1 gld. 50 kr. Med „prevodi grčkih i rimskih klasika“ je ta zvezek deveti. Lani je bila Matica Hrvaška izdala II. del Plutarhovitih življenjepisov, letos pa I., jednak po obliki in uravnavi drugemu delu. Mnogo nimamo povedati o tem prevodu; če omenjamo, da se lahko čita, in če še opomnimo, da so posebno poučni beležki na koncu knjige, pohvalili smo to delo in označili ob jednem.

Sv.

Z n a n s t v o .

John Tyndall. Dne 4. m. m. se je ločil s sveta mož, katerega ime je daleč znano v učenem svetu. Pridobil si je slavno ime z neutrudljivo delavnostjo kot raziskovalec, pisatelj in učitelj. Ta mož je bil John Tyndall. Rojen je bil kot sin ubožnih starišev v Leighlin Brighu na Irlandskem 21. malega

srpana 1820. leta. Ko se je nekoliko izobrazil, delal je nekaj let pri merstvu in grajenju železnic. Prihranivši si nekoliko denarja, šel je leta 1848. na Nemško, da se je na vseučilišču v Marburgu pri slavnem Bunsenu učil kemije. Tukaj je pa poslušal fiziko pri prof. Knoblauchu, kar ga je nagnilo, da

se je odločil za to stroko. Šel je v Berlin, da se je izobraževal v laboratoriju profesorja Magnusa. Kmalu je tudi po svojih delih jako zaslovel in dobil, povrnivši se v domovino, leta 1853. mesto profesorja na Royal Institution v Londonu. Od tedaj je vedno mnogo preiskoval in pisal. Pečal se je z vsemi deli fizike in povsod je več ali manj pripomogel k napredku znanosti. Angleži so ga v obče imenovali družega Faradaya, ker je bil ravno tako spreten v raziskovanju in imel ravno tako jasno pisavo, kakor ta veliki njegov rojak. Več let

je znanstveno preiskoval lednike v švicarskih gorah. Ker je bil dober govornik, povabili so ga nekaterokrat celo v Ameriko, da je ondi imel znanstvene govore. Kot pisatelj je imel veliko srečo. Njegova dela so se hitro prodajala in prevela tudi v druge jezike. Tako so vsa dela njegova izšla tudi v nemščini. Smrti njegove je kriva zmeta njegove žene. Bil je nekaj obolel in žena mu je po zmoti dala nekega strupa mesto zdravila. Bolnik je zмотo hitro spoznal, ali nobena protisredstva mu niso mogla več rešiti življenja. I. P.

Razne stvari.

Naše slike.

V današnjem listu smo poskušali podati celotno ilustracijo znane narodne pesmi „Ravbar“. Slike je narisal ob lanski slavnosti zmage pri Sisku slikar Adolf Karpellus. (Izvirnik je last stalne razstave učil na I. m. šoli.) A. K. se je rodil kot sin avstrijskega častnika v Galiciji l. 1869. Umetniško nadarjenost je podedoval po svoji materi Lahinji. Ker ima jedno oko slabše od drugega, ni bil za vojaški stan, kateremu je bil odmenjen, temveč se je posvetil slikarstvu in je z jekleno pridnostjo pod navodom gg. prof. Gripenkerla in Trenkwalda premagal svojo naravno hibo. V zasebni lasti se nahajajo v Ljubljani oljnate slike njegove: Veličastno vzneseni „Krištof Kolumb“, duhoviti „Ribič“ (po Prešernu), „Pramloča“ in „Mea Culpa — Mea culpa“. Vse slike se odlikujejo po duhoviti skladnji, izrazovitosti obrazov, po preprostem in naravnem kretanju oseb, po vkusnem zlaganju barv in zanimivi, pa ne usiljivi porabi svetlobe. Ker pripravlja mladi umetnik, ki biva sedaj v Parizu, dasi po rodu ptujec, še več podob, tičočih se našega slovstva, utegnilo bi naše bralce zanimati, da sta prav sedaj pri gosp. I. Matijanju na Dunajski cesti razstavljeni sliko: „Pri smrtni postelji“ in „Ave Marija“.

† Josip Freuensfeld. Dne 23. grudna m. l. je zatisnil oči daleč od drage domovine — v Pragi — Josip Freuensfeld, učitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Porojen 19. sušca l. 1861. pri Kapeli blizu Radgone, učiteljeval je od l. 1880. nekaj časa v Světínjahu pri Ormožu, sedaj pa v Ljutomeru. Ker je bolehal že dalje za kroničnim želodčnim katarom, šel je bil pred kratkim zdraviti se na Češko, a ondi ga je v najlepših letih nepričakovano zajela smrt. Bil je nadarjen pesnik in pisatelj, posrečili so se

mu navadno zlasti mladinski spisi. Pisal je za družbo sv. Mohorja in v razne liste pod imeni: Radinski, I. K. Klemenčič, Svojmir, Devojan. Njegovo knjižico „Venček pravljic in pripovedek“ smo omenjali lani v listu; izdal je poleg tega l. 1885. še knjižico „Mladini“. Naj mirno počiva vneti domoljub!

Železnico za ladije namerjajo v kratkem narediti v Ameriki in sicer čez zemsko ožino pri Chignectu v severni Ameriki. Da ne bode treba voziti se okrog Nove Šotlandije, kjer je morje jako nevarno, prevažali bodo ladije po železnici. Dvigali jih bodo na železnični voz z močnimi (hidravlskimi) stroji, potem pa jih prevažali po tiru, ki bode 12 metrov širok.

Srebro. Da ima srebro dandanes mnogo manj cene nego nekdanj, vé vsakdo. Srebrnega denarja je povsodi dosti, a včasih so ga ljudje skrbno hranili. Vzrok je ta, da pridobivajo dandanes mnogo srebra, leto za letom več, in sicer zlasti od l. 1878. sëm. Američan Leech kaže, da se je pridelalo l. 1878. srebra za 73 1/2 milijona dolarjev (dolar nekako pet kron), l. 1888. že skoro 109 milijonov, l. 1891. pa že za 141 milijonov. Tako je padla cena srebru v tem času za dobro tretjino. Stvar je zanimiva za vsakoga, vesela pa zlasti za pasarje, ki delajo srebrne posode, in za — fotografe, ki porabijo mnogo srebra.

Most čez „Canal la Manche“, ali med Francijo in Anglijo. Kako bi zvezali Francijo in Anglijo s tako potjo, ki bi bila tudi za železnice in pešce, na to mislijo že dolgo. Poslednji načrt je ta, da bi napravili velikanski most na 72 velikih kamnitih stebrih, ki bi bili v vodi, nad vodo pa na jeklenih obokih, narejenih po vzgledu Eiffelovega stolpa v Parizu. Stroški bi bili 320 milijonov goldinarjev. Mislimo, da se to pač še ne zvrši kmalu, posebno ne iz političnih vzrokov. R. G. St.

Poslednja beseda.

Naš list nima s politiko nič opraviti. Od začetka do danes se je oklepal tega načela. Tudi v zadnji številki smo hoteli na platnicah ponoviti to načelo. Toda zgodilo se nam je nasprotno: s tem, da smo se branili politike sami in želeli od silnega političnega toka odvrnati zlasti one, katerih glasilo je ravnalo mnogokrat brezvestno, v škodo katoliški veri in našemu stalnemu napredku, zadeli smo ob politiko sploh, ker nismo zadosti ločili med dobro in slabo, pravo in krivo.

To nedoločnost je porabil dné 6. t. m. „Slovenski Narod“ in podal naše prošnje svojim čitateljem s primernim uvodom in sklepom. Prav tega lista in njegovih napadov na naš list smo se morali braniti že pred tremi leti. In tu velja: Timeo Danaos et dona ferentes.

Ker je ta beseda naša zadnja beseda o politiki in njenih pritklinah, povemo nekoliko mislij prav na kratko.

„Slovenski Narod“ je storil ta korak ali z dobrim, ali s slabim namenom. Ako ga je storil z dobrim, tedaj je on sprejel in podpisal one prošnje, kar naj pač dobro pomni. Komu je veljala druga, tretja in šesta prošnja, o tem naj izprašuje svojo trdo vest. Če je pa prošnje sprejel in potrdil, naj jih izpolnjuje, pusti v miru našega prevzv. vladiko in ne vnema v narodu strastij.

A kako bi „Narod“ podal moje prošnje čitateljem z dobrim namenom, če govori o trpljenju in celó križanju, katero bodem imel prestatl od svojih duhovskih sobratov? Ali se ne pravi to z drugimi besedami: hujskati ali ščuvati duhovščino na mene in na naš list? Kaj takega se niti od „Naroda“ nisem nadejal. Pač bi mu

bilo všeč, da bi duhovščina to storila, kar je njej namignil in meni napovedal! Toda, naj se le potolaži; naša duhovščina je natančna in odločna, a križala me ne bode, tudi zaradi poslednjih izjav ne. Lahko trdim, da prav letos je s splošnim naročanjem lista, z vsodbujanjem in častitanjem pokazala, da uredništvu zaupa, dosedanje nedostatke, in napake in pomote pa mu odpušča. Res, lahko trdim, da tako stanovitno in vstrajno, tako soglasno podpiranje kakega lista nima para pri katoliški duhovščini ne blizu ne daleč. Duhovskim sobratom bodi za to srčna zahvala.

Naj ta veseli pojav priča nasprotnikom, da je naša duhovščina vneta za slovstvo in njegov napredek, da dela rada za narodnost in ni zaslužila očitanja „Narodovega“. Pri „Dom in Svet“-u se kaže najlepše, da je možno duhovski in posvetni inteligenciji složno delovati za pravi naš napredek. V tej tako veseli slogi vseh onih, ki so dobre volje in blagih namenov, postal je naš list skoro velik. Uredništvo zatrjuje slovesno, da se bode s skrbnim delovanjem in trdnim oklepanjem dosedanjih načel vedno trudilo ugajati vsem dragim naročnikom, in da ne bode nikdar zanaprej motilo domače sloge in hišnega mirú. Neki naročnik nam je med drugim pisal, da list „Dom in Svet“ ni samo last urednikova, ampak je — kakor je rekel — tudi „naš“, torej last našega naroda. Da, tako bodi! To je uredništvu največji ponos, največje veselje.

S tem bodi ta neljubi dogodek poravnán, kamen izpodtike za vselej razbit in raztrt in po uglajeni ravni poti hitimo zopet čvrsto na delo v veselje premilim rojakom! Favete linguis!

Dr. Francišek Lampe.

Dušeslovna pisma.

Predgovor uredništva.

Premišljali smo, kaj bi letos ukrenili s platnicami. Doslej smo jih rabili za razne bolj ali manj kratke spise, ker se nam je zdelo škoda praznega prostora. Drugi listi natlačijo većinoma ta prostor s kupčijskimi naznanili, za katere dobivajo lepo plačilo. Tudi mi smo imeli pred več leti take izkušnjave, kakor se še spominjajo

stari naročniki. Toda kmalu nam je mrzela taka kupčijska „razstava“ na platnicah in jeli smo objavljati kratke spise razne vsebine in vrednosti. Nismo mislili, da bodo tudi pri teh nekolike težave. Mnogi čitatelji so čitali platnice pazneje in sodili ostreje, nego smo se nadejali. Našli so v pisavi površnost, v vsebini nekatere manj primerne stvari, v dokazih nedostatnost itd. No, drugače skoro niso mogli, ker so pozabili, kakšen

namen je platnicam. Na platnice smo hoteli devati slabše blago, tako, ki se danes pogleda, a jutri zavrže. Kdo bi si bil pa mislil, da bodo ravno platnice najbolj nase vlekli oči naših čitateljev!

Prav zato smo namerjali letos izprva pošiljati gole platnice med Slovence, in se tako ogniti neprilikam; toda zopet nam ni dalo. Mislili smo si: „Saj je urednik menda za to, da trpi, kadar je uganil katero bolj ali manj pametno: kaj pač dé, če sliši zaradi tega nekaj besedij! Vsem ni ustregel še nihče.“ Tako smo se odločili tudi letos, da bomo porabljali platnice za primerne spise in pa književna oznanila.

Namenili smo se objavljati „Dušeslovna pisma“. Kako so nastala ta pisma, na tem ni nič. Namen njih pa je, da bi prav preprosto, poljudno in lahkotno razjasnjevala razne stvari, ki se godé v naši duši. Upamo, da bode vsak bralec umeval ta pisma in lahko tudi v svoj prid obračal njih nauke. To nam je posebno pri srcu, da bi s tem koristili naročnikom in jim tako podali vsaj nekaj, kar bode za vsako hišo in družino, za vsakega čitatelja. Jednaki družinski listi podajejo na platnicah ali pa tudi v listu samem razne nasvete za domačijo, vrt, kuhinjo, perilo: morda bomo pozneje tudi tukaj prinašali kaj takega berila, za sedaj se bomo ozirali na imenitnejšo stran našega življenja, namreč našo dušo. Kdor prav pozna svojo dušo, ta ima boljše znanje, kakor če pozna gospodarstvo in kuhinjstvo in vrtnarstvo; kdor zna svojo dušo prav vladati in voditi, ta si zna pridobiti najstalnejšo in najboljšo srečo. Na platnicah pa objavljamo ta pisma, ker želimo (zaradi dosedanje izkušnje), da bi prav ta pisma brali čitatelji jako skrbno,

I. Pismo.

Dragi mladi prijatelj! Vprašali ste me, kaj pomeni oni izrek, ki ste ga že večkrat brali v

knjigah: ‚Tout comprendre c'est tout pardonner‘, ali pa slovensko: ‚Vse umevati je — vse odpuščati.‘ Posebno ste radovedni, ali pride temeljito in globoko omikan človek res do tega, da vse odpušča, da ničesar ne zameri. — Večkrat ste že slišali, da so Francozi duhoviti, ali vsaj hočejo biti duhoviti in bistrourni. Res imajo Francozi mnogo prav duhovitih izrekov, ki se jako privilegajo njihovemu gladkemu jeziku. Ni pa vselej v takih izrekih toliko resnice, kolikor je duhovitosti. Tako je tudi v tem izreku. Res navidezno lep, tudi duhovit, celó resničen je deloma ali v nekem oziru, nikakor pa ne popolnoma. Trdi namreč, da vse odpušča tak človek, ki dobro ali do dna pozna človeško naravo in posebnosti svojega bližnjega.

Dragi mladi prijatelj, oglejva si najprej, koliko resnice je v tem izreku. Uči me izkušnja, uči me premišljevanje, da rajši odpušča oni človek, ki dobro pozna človeka, ki razumeva človeško dušo, njena svojstva, njene slabosti, kakor oni, ki nima dosti tega znanja. Poznal sem ljudi, ki so zamerjali drugim zaradi vsake najmanjše stvari. O divjakih je znano, da se hitro razjezé in imajo do nasprotnikov grozno sovraštvo, ki se ne dá potolažiti z lepa. Omikanci večinoma lože odpuščajo, zlasti oni, ki imajo pravo oliko, ne samo uma, ampak tudi srca.

Nobeno znanje pa ne uči človeka odpuščati tako, kakor dušeslovje. Kdor pozna dušo dobro, ta pozna njene slabosti, vé, kako se godi v nas to in ono, pa tudi, zakaj se tako godi. Zato ga uči pamet, naj nikar ne sodi malih rečij ostro, saj jih naš bližnjik večinoma ni storil s hudobno voljo. Spominjam se iz mladosti svoje, kako sem nekaterikrat razdražil kakega starejšega človeka samo zato, ker sem se rad smejal, dotični je pa mislil, da se smejem njemu. Ni pa bil oni smeh prav nič hudoben, torej tudi ni bilo v njem razžaljenja. (Konec.)

Listnica uredništva. Gosp. pisatelje prosimo, naj nekoliko potrpe. Jednako naj blagovolé potrpeti oni, ki se morda nadejajo te ali one slike. Povsodi treba delati po redu in načrtu — Raznim prijateljem smo dolžni odgovoriti. Težko nam je ravnati točno, zakaj list daje premnogo dela. Prav lepo prosimo, naj ne zamerijo, saj bi radi ustregli. V spisih ni še vse tako urejeno, kakor bi bilo prav. Polagoma bomo dajali rajši manj različnih spisov, a vsak spis v večjem obsegu. To bode primerneje. — Nikar naj se dragi prijatelji ne bojé, da bi list krenil ali v pisavi, ali v smeri, ali v načelih na drugo pot. Zlasti izkušnja poslednjih časov nas je učila, da si želé Slovenci, naj delujemo za znanstvo in leposlovje, ne pa za polovičarsko politiko. Mislimo, da naš greh ni bil velik, upamo pa, da je poslednji te vrste.

Listnica upravnništva. Kakor se zahvaljamo mnogoštevilnim novim in stanovitnim starim naročnikom za podporo, tako prosimo za ta in oni nedostatek potrpljenja. Večkrat res nismo sami krivi. Opozarjamo, da so odprte reklamacije brezplačne. Ako je kje kaj zastarelega dolga, prosimo lepo, da bi se poravnal. Saj s takimi prošnjami nismo nadležni. Prosimo, naj le naročniki nekoliko premislijo, ali porabljam dohodke vestno za list, ali ne.